

תּוֹשֶׁת
ADAR
NISAN
רוֹשׁ חֹדֶשׁ

ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Kresba Antonín Sládek.

Redakce přeje všem čtenářům Purim sameach!

TRYZNA V PINKASOVĚ SYNAGOZE

Terezínská iniciativa zve všechny na vzpomínkovou tryznu, která se uskuteční v neděli **8. března** v 10 hodin v Pinkasově synagoze. Toto datum je tragicky zapsáno do paměti českých Židů jako den, kdy byl v roce 1944 vyvražděn rodinný tábor v Osvětimi-Březince. Federace ŽO i pražská ŽO se obrací na všechny, kterým utrpení předků není lhostejné, s prosbou o účast. *TI*

DEN PAMÁTKY OBĚTÍ HOLOCAUSTU V SENÁTU ČR

27. leden, výročí osvobození vyhlazovacího tábora v Osvětimi v roce 1945, je v České republice stejně jako ve většině států Evropské unie a dalších zemích připomínán jako *Mezinárodní den památky obětí holocaustu*. Už několik let k tomuto výročí pořádá FŽO spolu s NFOH a s příspěvím Ministerstva kultury ČR slavnostní shromáždění ve Valdštejnském paláci, sídle Senátu ČR. Letošního setkání v Rytířském sále paláce se zúčastnili zástupci organizací sdružujících bývalé vězně koncentračních táborů a bývalé politické vězně, předseda Senátu Přemysl Sobotka, předseda Poslanecké sněmovny Miloslav Vlček, kardinál a arcibiskup Miloslav Vlk, ministr pro lidská práva Michael Kocáb, vrchní rabín Karol E. Sidon, členové diplomatického sboru v ČR, představitelé FŽO, ŽO i dalších židovských organizací a mnozí další.

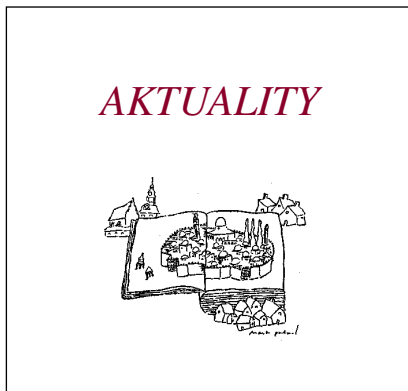
K přítomným promluvil předseda Senátu Přemysla Sobotka, Jaroslav Kraus, bývalý vězeň koncentračního tábora v Osvětimi-Březince, a Jana Horváthová, ředitelka Muzea romské kultury v Brně. Závěrečné slovo pronesl Jiří Daniček, předseda Federace židovských obcí v ČR. Texty projevů najdete na webu FŽO www.fzo.cz. V kulturní části shromáždění vystoupil houslista Pavel Šporcl s klavírním doprovodem Petra Jiříkovského. Po oficiální části bylo pro přítomné připraveno malé pohostění. *fžo*

PIETNÍ SHROMÁŽDĚNÍ V LIBERCI

V libereckém Památníku obětem šoa uspořádala Židovská obec Liberec ve spolupráci se Statutárním městem Liberec 28. 1. pietní shromáždění ke *Dni památky obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti*. Shromáždění se zúčastnil primátor města Liberec ing. Jiří Kittner, hejtman Libereckého kraje Stanislav Eichler, zástupci armády, přeživších, Romů, studenti libereckých gymnázií a veřejnost. Za Židovskou obec Liberec přednesl projev předseda Michal Hron. *la*

MEZINÁRODNÍ DEN HOLOCAUSTU V JIHLAVĚ

Také v Jihlavě se v obřadní síni židovského hřbitova uskutečnilo setkání k této příležitosti. Pan Ladislav Vilímek, historik a archivář, zde představil výsledek dlouholetého bádání v archivech, matrikách a školních archivech. Je jím seznam 1303 občanů židovského vy-

znání, kteří žili před okupací v Jihlavě a okolí. Jejich jména přepsaly na veliké archy papíru děti ze základní školy ve Velkém Běranově, vedené paní učitelkou Zdražilovou. Archy se jmény pokryly téměř všechny stěny obřadní síně. Výstava je doplněna plánkem města Jihlavy, kde jsou červenými čtverečky označeny domy, kde bydleli židovští občané.

André Spitzer

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE MÁ OSMILETÉ GYMNÁZIUM

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vyhovělo úsilí, které před necelým rokem iniciovaly Lauderovy školy a jehož cílem bylo vytvořit osmileté židovské gymnázium (tento cíl podpořila Rada školy a ztotožnili se s ním i představitelé Nadace R. S. Laudera a členové reprezentace ŽOP).

Hlavním důvodem pro zřízení tohoto typu školy je fakt, že po 5. třídě zaznamenávají Lauderovy školy při Židovské obci v Praze, stejně jako většina základních škol, velký pokles žáků, kteří odcházejí na osmiletá gymnázia. Základní škola Gur Arje tedy skončí pátou třídou. Je samozřejmé, že žáci současných vyšších ročníků dokončí povinnou školní docházku u nás. Příští 1. ročník gymnázia už budeme přijímat jako kvintu – školský vzdělávací program vyššího gymnázia upravíme tak, aby dočasně vyhovoval jak požadavkům čtyřletého, tak osmiletého gymnázia, postupně přejdeme jen na program gymnázia osmiletého. Současní gymnazisté budou normálně na naší škole pokračovat až k maturitě.

První prima bude začínat 1. 9. 2009, tedy ještě letos. Letošní pátá třída nepřejde automaticky do 6. třídy, ale všichni, kdo budou mít zájem, si mohou udělat přijímací zkoušky. Všechny děti z páté třídy mohou vyzkoušet přijímací zkoušky nanečisto, pokud je někdo úspěšně zvládne a podá přihlášku na naše gymnázium, bude přijat bez zkoušek.

Termín přijímacích zkoušek pro 1. kolo je 22. a 23. dubna v 8.30 hodin v budově Lauderových škol v Belgické ulici, a to jak do primy, tak do kvinty. Druhé kolo přijímacích zkoušek jsme vyhlásili na **4. května**. Zkoušky proběhnou písemně z češtiny, mate-

matiky a studijních předpokladů, po nich následuje ústní pohovor, při němž se snažíme uchazeče trochu osobně poznat.

Naše škola je určena především studentům s židovskými kořeny nebo se vztahem k židovství. Předáváme jim tradiční židovské hodnoty, učíme hebrejštinu, židovskou výchovu, ve vyšších ročnících se pak mohou věnovat židovským studiím dle svého zájmu. Navíc se nám podařilo vybudovat učitelský sbor, který má o své studenty skutečný zájem, a v odborných předmětech jsou všichni plně aprobovaní.

V naší škole tradičně panuje přátelská a rodinná atmosféra a maximálně 20 žáků ve třídě zaručuje individuální přístup ke všem studentům.

Z moudrého ministerského rozhodnutí máme velikou radost. O to větší, že **1. října otevřeme i mateřskou školu – zápis se koná 18. 3. od 14–18 hodin a 19. 3. od 9–14 hodin**, čímž bude naplněna idea Lauderových škol: kvalitní židovské vzdělávání od předškoláků až k maturantům. Radujte se tedy s námi a přejte nám úspěch. (Bližší informace a kontakty na www.lauder.cz.)

Kateřina Dejmlová, ředitelka školy

ZÁPIS DO ŠKOLKY V PRAZE 7

Vedle mateřské školy v Belgické ulici pokračuje v činnosti i dlouholetý program Lauderovy školky v Praze ve Fakultní mateřské škole v Praze 7. Poskytuje výchovný program pro židovské děti ve věku 3 až 7 let. Zápis se koná **1. a 2. dubna** od 13 do 17 hodin. Předběžné žádosti o přijetí zasílejte spolu s uvedením jména dítěte, bydliště, data narození na adresu: K. Bíglová, katerina.biglova@kehlilaprag.cz nebo ŽOP, Maiselova 18, 110 01, Praha 1. Po dohodě nás můžete navštívit. *kb*

OBSAH

- V Jeruzalémě se sešel*
- 13. kongres WJC 3**
- Sidry na tento měsíc 4–5**
- Táta si nikdy nestěžoval*
- rozhovor s Davidem Radokem 6–7**
- Fritz Beer: Jak se lámala páteř 8–9**
- O novém Židovském muzeu v San Francisku 10–11**
- Antologie**
- Židovská americká literatura 12*
- Mojše Nadir: Muž, který prospal konec světa 13**
- Po boku Finů a Němců 14*
- Osobnost a dílo Jindřicha Kohna 16**
- Zbořil a Krysař*
- ...a další události 18**
- Izrael: Po volbách s Liebermanem 19**
- Kalendárium 20**
- Kulturní pořady 21**
- Výzvy, zprávy 22–23**
- Zprávy ze světa 24**

Na počátku 30. let minulého století se zrodila myšlenka založit organizaci, která by vystupovala jménem židovských komunit diaspory. Tak vznikl r. 1936 World Jewish Congress (WJC, Světový židovský kongres), který hned po svém vzniku sehrál významnou roli při organizování emigrace Židů z Německa a prosazoval uvalení embarga na Německo jako odvetu za jeho rasovou politiku. Po vypuknutí války se soustředil na pomoc Židům v okupované Evropě, jako první se snažil upozornit veřejnost na plán vyvraždění evropského Židovstva, o kterém se dozvěděl r. 1942 z tzv. Riegnerovy zprávy (tehdy tomu nikdo nevěřil), před koncem války plánoval pomoc židovským komunitám v Evropě. Upozorňoval také na odpovědnost Německa za zločiny a jeho povinnost odškodnit oběti nacismu. Po roce 1945 se jeho agenda rozšířila o pomoc

tzv. zavlečeným osobám, podporoval rovněž vznik židovského státu. I za studené války sehrál WJC významnou roli. Vyjednával o odškodnění, napomáhal obnově židovských obcí v západní Evropě a do té východní se snažil propašovat náboženskou literaturu a sociální či finanční výpomoc. V 80. letech se postavil do čela hnutí, které si vytkló za cíl umožnit emigraci Židů ze Sovětského svazu. Boj za práva Židů se v té době logicky rozšířil na boj za základní lidská práva a WJC se stal uznávanou autoritou i na mezinárodní politické scéně. Po pádu železné opony se zaměřil na vyjednávání o restitucích židovského majetku a o odškodnění těch, kteří přežili šoa a dosud nic nedostali. I když byl často kritizován za způsob, jakým jednání vedl, nelze upřít, že dosáhl úspěchů.

BAR MICVA

Během 73 let existence se v čele WJC vystřídal jen pět prezidentů. První dva: Stephen S. Wise a Nahum Goldman, který organizaci vedl 28 let, patřili k jeho zakladatelům. Také minulý prezident Edgar M. Bronfman vedl kongres 28 let a spolu s výkonným viceprezidentem Israelem Singerem vytvořili tandem, který zanechal hlubokou stopu v moderních židovských dějinách. Ne všem se ale jejich způsoby zamlouvaly a závěr jejich působení byl doprovázen skandály (Rch o situaci ve WJC pravidelně informoval). Když se Edgar Bronfman před dvěma lety vzdal prezidentské funkce, na jeho místo nastoupil Ronald S. Lauder.

Díky okolnostem se dosud konalo pouze dvanáct valných shromáždění WJC. To

se má změnit: 13. zasedání, které se sešlo v únoru v Jeruzalémě, schválilo mj. nové stanovy, ve kterých je zakotven čtyřletý mandát všech orgánů a jejich pravidelná zasedání.

Třináctka v záhlaví konference byla předmětem žertů. Nejlépe situaci vystihl R. Lauder, když prohlásil, že WJC vlastně slaví bar micva a konečně se stává dospělým. V mnoha ohledech měl pravdu. Poprvé bylo jasně konstatováno, jakou strukturu kongres má, že se skládá z pěti regionálních, ale samostatných odvětví a že zastřešuje i další významné instituce.

NA PRAHU DOSPĚLOSTI

V Jeruzalémě se sešel 13. kongres WJC

Posun v celkové filosofii WJC byl však markantní ve dvou oblastech: v hlasování o rezolucích a ve volbách. Někteří účastníci předchozích valných shromáždění vzpomínali na hlasování, při nichž se oficiální prohlášení, volby prezidenta a dalších představitelů odehrávaly ve formě potlesku obecenstva... Tomu je dávno konec. Michael Schneider, výkonný ředitel WJC, měl dost práce, aby zorganizoval proces přijetí závěrečných deklarací tak, aby uspokojil všechny diskutující.

VOLBY

Ronald Lauder neměl protikandidáta, byl zvolen aklamací, ale evidentně získal téměř stoprocentní většinu. Jinak tomu bylo při volbách do exekutivy a na post předsedy představenstva. Zde se utkali kontroverzní oligarcha z Kazachstánu Alexander Mačkjevič a argentinský podnikatel Eduardo Elsztein. V tajných volbách zvítězil se značnou převahou druhý z nich. Také volby viceprezidentů, členů exekutivy WJC, která je ještě tvořena prezidenty regionálních odvětví, byly doprovázeny nervozitou. Z dvaceti kandidátů mateřských organizací jich mohla být zvolena jen polovina. (Příznačné pro nového ducha, který ve WJC zavládl, je i fakt, že byl jedním z viceprezidentů zvolen zástupce české komunity, shodou okolností autor tohoto článku. Podle R. Laudera je totiž důležité naslouchat i těm, které mají dnes jen pár tisíc členů. Před několika lety by to byla vize z oblasti science fiction.)

Program 13. shromáždění byl doslova nabitý, mj. proto, že bylo třeba uspokojit

izraelské politiky, kteří se přihlásili se svými vystoupeními. Operace „Lité olovo“ skončila těsně předtím a většina se vyjadřovala právě k ní a k situaci v Gaze.

POLITICI

Prezident Šimon Peres demonstroval podstatu konfliktu na číslech: na Izrael bylo z Gazy vystřeleno 5792 raket a 4411 minometných střel, v posledních dvou letech bylo zabito 842 civilistů a 325 vojáků, takže o disproporcii v počtu obětí nelze mluvit. Zpochybnil i propagandu, podle níž Izrael nepouští do Gazy humanitární pomoc: do oblasti bylo vpuštěno více než 40 tisíc, takže tam „nikdy nemohl být nedostatek potravin a pohonných hmot“.

Předseda Likudu Benjamin Netanjahu vyvolal jedním svým tvrzením dosti rozporuplné reakce. Prohlásil totiž, že pokud v únorových volbách uspěje a bude mu svěřen post premiéra, zahájí výstavbu dalších osad na Západním břehu. Ne všichni tohle slyší rádi. Ronald Lauder je ve své vlasti příznivcem republikánů a z izraelských politiků má nejbližší práve k Bibimu, WJC si však vždy zakládal na tom, že je vůči izraelské politické scéně neutrální. A tato politika stále trvá, jak bylo patrné ze závěrečných deklarací.

Ehud Barak, který operaci v Gaze přímo velel, se v projevu věnoval i širším souvislostem. Zdůraznil, že v těchto dnech bude pro udržení kontroly nejdůležitější postoj Egypta, z jehož území se do Gazy dostávají zbraně. Izraelská armáda zničila asi polovinu pašeráckých tunelů, Hamás se je ale snaží obnovit. Podle předběžných jednání je však údajně Egypt ochoten rázně zakročit. Posluchači byli vůči tomuto tvrzení – a v podstatě i vůči celému Barakovu projevu – dosti skeptičtí.

Během operace v Gaze se snad poprvé izraelská vláda rozhodla informovat průběžně o svých krocích mezinárodní veřejnost. Dělo se tak především na internetu, ale i hlavní televizní stanice zařazovaly často rozhovory s představiteli izraelské vlády. Tím byl vedle oficiálního mluvčího Marka Regeva hlavně ministr pro záležitosti diaspory Isaac „Buji“ Herzog. Ukázalo se, že tento PR tah byl správný. Buji, inteligentní mladý politik a syn bývalého prezidenta Chaima Herzoga, si v této nové pozici vedl skvěle. Vyzval zástupce židovských obcí k těsnější spolupráci v jednotlivých zemích, protože boj o veřejné mínění zdaleka neskončil s operací v Gaze.

(pokračování na str. 15)

PEKUDEJ (2M 38,21–40,38)

„A z modré, purpurové a karmínové vlny a podle toho, jak Hospodin přikázal Mošemu, udělali obřadní oděvy k službě ve svatyni a oděvy svatyně pro Aharona... Z jemného lnu utkali Aharonovi a jeho synům košile. A lněný turban a lněné ozdobné klobouky a z jemného lnu spodky. Pásek udělal vyšívaný spleteným lněným vláknem a modrou, purpurovou a červenou vlnou, jak přikázal Mošemu Hospodin.“ (2M 39,1–31)

Proč se vlastně s obřadními rouchy nadělalo tolik okolků, proč zlaté výšivky, pestrobarevná vlákna? V sidře *Pekudej* nacházíme asi třicet veršů, jež se zabývají kněžskými oděvy, před několika týdny v sidře *Tecave* to bylo přes čtyřicet veršů na stejné téma. Je zřejmé, že kněžská roucha byla jedinečná, tak skvostná, až naháněla hrůzu.

Samozřejmě že kněží by se měli strojit jinak než ostatní lidé, ale nestačil by bílý oděv, něco jednoduchého a funkčního? Člověk by možná spíše očekával, že kněží na sebe nebudou chtít vztít nic zvláštního nebo jedinečného: vždyť Hospodin prohlásil na Sinaji k celému Izraeli: „Vy budete moji: království kněží a svatý národ!“ (2M 19,6)

V traktátu *Zevachim* (17b) nám Talmud říká, že „mají-li na sobě své (kněžské) oděvy, je s nimi kněžství, když je nemají, kněžství s nimi není“. Jinými slovy: bez kněžských rouch není kněžství, což je závažné prohlášení.

Nachmanides považuje kněžská roucha za oděv královský, přičemž každý kus je samostatným vyjádřením vznosnosti. Krása oděvu má podle učence povznést kněze do říše majestátu.

Anonymní tvůrce komentáře k 613 přikázáním, dílu známému jako *Sefer ha-Chinuch*, jež vyšlo roku 1523 (autorství se obvykle přisuzuje rabimu Aharonu ha-Levyemu), uznává, že náš vnitřní život je ovlivněn tím, co máme na sobě. Po myšlence následuje čin, takže má-li se kněz řádně soustředit na bohoslužbu, musí mít zvláštní oblek. Zvláštní oděv je určen k tomu, aby obyčejného člověka proměnil v bytost, která ovládá myšlenky – *kavanot*. Tato myšlenka připomíná text v traktátu *Zevachim*, podle nějž bez kněžského oděvu „není kněžství“.

Rabín Naftali Cvi Jehuda Berlin („Neciv“, 1817–1893) ve svém komentáři k Tóře následuje princip *Sefer ha-Chinuch* s tím rozdílem, že pozornost obrací od kněze k Izraelcům, kteří se ocitají ve sféře kněžské vznešenosti. Nejvyšším cílem oběti je pokání, takže nejdůležitějším prvkem bohoslužby je myšlení věřících, kteří prostřednictvím kněží (oblečených ve skvostná roucha) dosahují duchovní očisty.

Tato vysvětlení určitě osvětlují složitou a různorodou roli kněžského oděvu. Nic-

SIDRY PRO TENTO MĚSÍC

Aharon ve velekněžském rouchu.
Z titulu listu *Kodašské hagady*, 1737.

méně když nahlédneme, na kterém místě Tóry je roucha zmíněno poprvé, zjistíme, že jeho význam spočívá hlouběji než ve viditelné kráse.

Když Hospodin vyhání Adama a Evu ze zahrady Eden, text nám říká, že „Hospodin, Bůh, udělal pro člověka a jeho družku košile z kůže a oděl je.“ (1M 3,21)

O dva verše dále dojde k samotnému vypuzení z ráje, a protože tenhle příběh o trestu je tak působivý, čtenář si většinou pozoruhodného sdělení, že sám Hospodin vytvořil pro Adama a Evu šaty, příliš nevšímá.

Po stvoření světa Bůh přikazuje člověku: „Buďte plodní a množte se, naplňte zemi a opanujte ji...“ (1M 1,28) Svět je pro člověka *tabula rasa*, a tak objevuje, odkrývá, vymyšlí – zjistí, jak vytvořit oheň a bronz, kolo, atomy a elektřinu. Musí vynalézt všechno – kromě oděvu, který měl na sobě, když byl potrestán. Proč ze všech možných objevů a výtvorů učinil Hospodin právě šaty? Jaký to má smysl?

Na počátku trestu člověka byl had. Je odsouzen k tomu, aby jedl prach, a zůstává nahý; pro člověka učiní Hospodin oděv, aby ho povznesl nad zvířecí povahu.

Oděv je cestou k tomu, aby člověk získal to, co v zahradě Eden zanechal, aby obnovil svou svatost. Podíváme-li se na nejméně symboly židovského života, zjistíme, že svatost je spjata s pokrývkou. V synagoze pokrývá svitek Tóry zvláštní pláštík; zvláštní pokrývka je i na stole, na němž se ze svitku čte, a na svatostánku, v němž je Tóra umístěna, je opona. Vše, co je svaté, potřebuje pokrývku a začíná to u lidského těla.

Z židovského pohledu nedělají šaty člověka. Nicméně jejich role je důležitá: připomínají člověku svatost těla, odlišují ho od zvířat a kněžstvo od obyčejných lidí.

VAJIKRA (3M 1,1–5,26)

„Jestliže neúmyslně zhrěší celá obec synů Jisraele a obec si vzpomene, že jeden z Hospodinových příkazů vykonali, jak se nemá vykonávat, provinili se...“ (3M 4,13)

Když byl doslova z popela obnoven po dvou tisících letech židovský stát, proč nezačal znovu fungovat i soud prvního a druhého království, Sanhedrin?

Během staletí své existence sjednocovalo toto úctyhodné těleso, jež čítalo jednasedmdesát moudrých a učených mužů, celou zemi, neboť jeho rozhodnutí byla závazná naprosto pro všechny.

Obnovení Sanhedrinu se na první pohled zdá neuskutečnitelné, neboť jeho členové museli být jmenováni na základě klasické židovské tradice, která sahá až k Mojžíšovi, a dokonce k Hospodinu, neboť Mojžíše vyvolil on. Mojžíš jmenoval Jošuu, Jošua starší kmene, starší proroky a proroci muže Velkého shromáždění. Tato ordinace skončila ve 3. století občanského letopočtu. A protože základní myšlenkou Sanhedrinu je živá tradice jmenování, která vyhynula, zanikl s ní i Sanhedrin.

Jenže jeden verš v naší sidře nabízí alternativní možnosti. Maimonides v komentáři k Mišně píše: „Kdyby se všichni židovští učenci a jejich následovníci usnesli na jednom člověku, mezi těmi, kdo žijí v Izraeli, jako na svém vůdci [ale toto se musí uskutečnit v Zemi izraelské] a kdyby tento vůdce založil dům studia, byl by jako ten, kdo

obdržel původní jmenování, a mohl by pak jmenovat, kohokoli by si přál.“ Maimonides dodává, že Sanhedrin by se vrátil ke své původní úloze, neboť v Izajáši (1,26) je řečeno: „A obnovím soudce tvé tak jako na počátku, a rádce tvé jako zprvu.“

Roku 1563 se přední safedský učenec rabi Jakov BeRab pokusil oživit klasické jmenování, přičemž použil právě Maimonidovu formulaci. V Safedu se konaly volby a rabi BeRab byl prohlášen za oficiálně ordinovaného. Sám pak jmenoval svého nejvýznamnějšího studenta rabiho Josefa Kara, autora díla *Šulchan aruch*, a několik dalších následovníků.

Mezitím proti safedským volbám protestovali jeruzalémští rabíni v čele s rabim Levim ibn Habibem. Když se na záležitost ptali Ridbaze – rabiho Davida ben Zimry, vrchního rabína Egypta –, rozhodl ve prospěch Jeruzalémských: jednak proto, že se volby konaly v Safedu, a nikoli v Jeruzalémě, a jednak kvůli Maimonidovu dovětku „tato záležitost ještě vyžaduje rozhodnutí“, který podle Ridbaze znamenal, že si Maimonides svým tvrzením není tak úplně jistý.

Naproti tomu rabi Jakov BeRab chápal Maimonidovu formulaci tak, že učenec jen váhal s tím, zda k jmenování ostatních stačí jeden učenec, nebo zda mají být tři. Jinak byl pevně přesvědčen, že Maimonides o způsobu a nevyhnutelnosti obnovy klasické ordinace vůbec nepochyboval.

O tři století později vnesl otázku obnovy Sanhedrinu první ministr náboženství nového státu rabín Jehuda Lejb Maimon. V práci *Obnovení Sanhedrinu v obnoveném státě* připomíná existenci kopie Maimonidova komentáře k Mišně, v němž zvlášť píše, že ordinace a Sanhedrin budou obnoveny ještě před příchodem mesiáše, což znamená, že obojí se musí uskutečnit lidským úsilím.

Jaký má Maimonidovo tvrzení o Sanhedrinu základ? Domnívám se, že vyplývá právě z verše, jež jsme citovali na počátku a který se zabývá problémem hříchů celé obce.

Komentátoři se ptají, jak může zhřešit „celá obec“. Raši říká, že „obec Izraele“ znamená Sanhedrin.

Židovský lid je národ definovaný příkázáními, zákony a předpisy. Proto instituce, která chrání a určuje zákony, má své místo v samém srdci národní existence. Když si toto uvědomíme, nedivíme se již, že Maimonides toužil oživit jmenování členů Sanhedrinu a vytvořil pro to zcela demokratickou metodu. „Národ“ rovná se Sanhedrin, „národ“ může volit Žida, který bude stát v jeho čele a bude mít právo jmenovat další členy – tím bude Sanhedrin obnoven! Ptáme se jen: stane se to ještě za našich životů?

(Z komentářů rabiho Šlomo Riskina vybrala a přeložila am.)

BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – březen 2009

Staronová synagoga

3. 3.	úterý	7. adar – den narození a úmrtí Moše rabejnu	
6. 3.	pátek	začátek šabatu	17.34 hodin
7. 3.	sobota	ŠABAT ZACHOR TECAVE 2M 27,20–30,10 hf: 1S 15,2–34 mincha	17.15 hodin
		konec šabatu	18.41 hodin
9. 3.	pondělí	půst Esterin maariv	4.52–18.29 hodin 18.25 hodin
10. 3.	úterý	PURIM	
11. 3.	středa	ŠUŠAN PURIM	
13. 3.	pátek	začátek šabatu	17.45 hodin
14. 3.	sobota	ŠABAT PARA KI TISA 2M 30,11–34,35 hf: Ez 36,16–38 mincha	17.30 hodin
		konec šabatu	18.53 hodin
20. 3.	pátek	začátek šabatu	17.56 hodin
21. 3.	sobota	ŠABAT HACHODEŠ VAJAKHEL–PEKUDEJ 2M 35,1–40,38 hf: Ez 45,16–46,18 mincha	17.40 hodin
		konec šabatu	19.04 hodin
26. 3.	čtvrtek	Roš chodeš nisan	
27. 3.	pátek	začátek šabatu	18.08 hodin
28. 3.	sobota	VAJIKRA 3M 1,1–5,26 hf: Iz 43,21–44,23 mincha	17.45 hodin
		konec šabatu	19.16 hodin
3. 4.	pátek	začátek šabatu	19.19 hodin
4. 4.	sobota	ŠABAT HAGADOL CAV 3M 6,1–8,36 hf: Mal 3,4–24 mincha	19.00 hodin
		konec šabatu	20.28 hodin

*V sobotu a o svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.
Každé pondělí, čtvrtek a na Roš chodeš šachrit od 6.30 hodin.
Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.*

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

Jeruzalémská synagoga

9. 3.	pondělí	předvečer Purim	18.00 hodin
		<i>Každou sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin. Páteční večerní bohoslužby se nekonají.</i>	

Španělská synagoga (Bejt Praha)

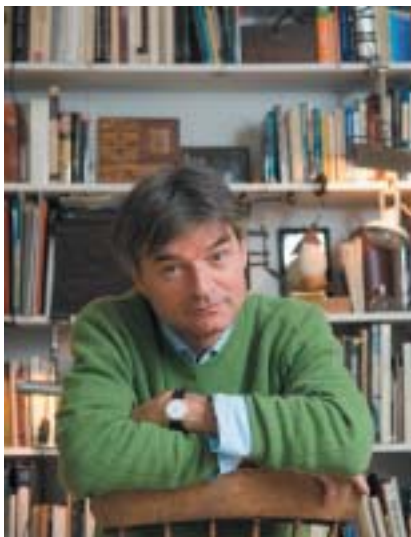
Každý pátek kabalat šabat od 18 hodin.

Bejt Simcha (Mánesova 8, Praha 2)

*V sobotu 14. března od 10 hodin ranní bohoslužba s Masorti.
V sobotu 21. března od 10.30 hodin ranní bohoslužba a studium s rabínem Tomášem Kučerou (Maiselova 18, Praha 1, 3. patro). Kabalat šabat každý pátek od 18 hodin.*

TÁTA SI NIKDY NESTĚŽOVAL

Rozhovor s režisérem Davidem Radokem

David Radok, 2008. Foto archiv D. R.

Operní a činoherní režisér a výtvarník David Radok se narodil roku 1954 v Praze v rodině slavného režiséra Alfréda Radoka a herečky Marie, roz. Tesařové. Roku 1968 odešel s rodinou do Švédska, kde v roce 1980 režijně debutoval na scéně Göteborgské opery. Především ve Skandinávii pak režíroval více než padesát oper od raně barokních po současné. V roce 1993 přesídlil do Prahy. Počátkem 90. let nastudoval v pražském Národním divadle opery Don Giovanni a Kouzelná flétna. Za nastudování Šostakovičovy opery Lady Macbeth Mcenského újezdu (Národní divadlo, r. 2000) získal Cenu Alfréda Radoka za nejlepší inscenaci roku. Stejnou cenu získala i jeho režie opery Albana Berga Vojcek. Vedle operních režii se věnuje i činohře (Euripidovy Trójanky, Bulgakovův Molière, Kafkův Popis jednoho zápasu, Havlovo Odcházení, které je v současné době na programu pražského divadla Archa).

Pane Radoku, víte, jaký je původ vašeho neobvyklého příjmení?

V knize Zdeňka Hedbávného o mém otci je zmínka, že mohlo vzniknout podle zkratky rabína Davida Kimchiho Redak. Když mi bylo dvaadvacet, setkal jsem se v New Yorku s textařem, který psal slova pro muzikál *Hair*, a ten se jmenoval James Rado. Vyprávěl mi, že pátral po původu svého příjmení, které je našemu jménu podobné, a zjistil, že pochází ze Sedmihradska. A pak je kněz jménem Zadok, mohlo by to být i z toho. Víc nevím a samotného by mě to zajímalo. Je fakt, že Radokové nejsou.

Rodina Alfréda Radoka pocházela z vesnice Koloděje. Jak vy na otcův rodný dům vzpomínáte?

Dům, do kterého se narodil táta, pocházel z poloviny 19. století. Dědeček Viktor pak ve 30. letech minulého století postavil nový dům, ve stylu jakoby moderny. Když jsem byl malý, byly tam chromované sedačky z červené kůže jako z Bauhausu. Ale přitom to byla taková vesnická moderna. Na svou dobu a v té vesnici to musel být opravdu výkřik – moderní dům s obrovskými okny. Dědeček ho vystavěl pro celou rodinu, pro oba syny a jejich rodiny, pro sebe s babičkou. Dokončil ho v roce 1937, takže si ho užil jen pár let. Roku 1944 dědu poslali do Malé pevnosti do Terezína, tátu deportovali do tábora pro židovské míšence, a v domě byli na konci války ubytováni němečtí uprchlíci z Ostravska.

Po válce tam žila babička s tetou Mařkou, která vychovala tátu a pak i mě, my jsme tam jezdili na prázdniny nebo kdykoli bylo volno. Pro mě znamenaly Koloděje svobodu, volnost, když naši odjeli a my zůstali jen s Mařkou, hráli jsme spolu karty, kouřili partyzánky a pili vaječný koňak.

Co já se pamatuji, tak za komunismu v tom domě vždycky bydlel někdo navíc, byl pořád částečně zabraný. V některých letech nám zabrali i kus veliké zahrady, takže jsme tam měli slepice. Když jsme emigrovali, majetek, tedy i dům, propadl státu, koncem 70. let ho získalo Povoří Vltavy a zřídilo si tam rekreační středisko. Počátkem 90. let jsme dům restituovali. Pokusil jsem se ho dát do pořádku, i když byl hodně poničený.

Našel jste nějaké pamětníky, kteří vaši rodinu znali?

Objevil jsem několik starších pánů, kteří mi pomáhali s opravami, a ti se pamatovali na babičku a na dědečka, jak se dům stavěl. Ale ta vesnice byla vždycky podezřelá. Kdysi, někdy v 18. a 19. století, tam žila spousta Židů, vlastně většina obyvatel byli Židé. Ale postupně se odstěhovali – mnozí ještě před první světovou válkou a zbytek během ní a po ní. Před druhou válkou tam bylo jen pár židovských rodin. Do vesnice přišli lidé, kteří k místu neměli generační vztah, a myslím, že to na atmosféře bylo a je znát. Dnes je to úplně jiná vesnice, než jak si ji pamatuji. Spousta domů přestavěli nebo zbourali, synagogu zbořili už roku 1948, pamatuji ještě její zříceninu; teď už tam není ani ta. Zůstalo

pár původních domů a židovský hřbitov, ten je v dobrém stavu.

Dočetla jsem se, že vašeho dědečka zatkl na základě udání. Po válce rodiče asi neměli sílu pátrat po jeho okolnostech.

Tyhle informace našel Zdeněk Hedbávný, objevil udavačské dopisy gestapu od nějakého stavitele, já o tom víc nevím. Jisté je, že z prvního transportu byl dědeček pro nemoc propuštěn a podruhé pro něj přišli kvůli udání – proto ho také poslali do Malé pevnosti. Hrála v tom asi roli závist. V Kolodějích žilo pár slušných lidí, jinak to ale byla divná ves. Říká se, že na konci války se v lese skrývalo pár Němců, nějací starci. A ve vesnici byla skupina lidí, kteří měli doma zbraně, a ti se vypravili na hon. Zatkl ty Němce, postříleli je na mostě a hodili do vody. Za komunistů to tam nebylo dobré, ale i dneska se tomu říká „rudé údolí“, protože tam komunisté pořád převažují.

Řekl byste pár slov o širší rodině, například o strýci Emilovi, který vašeho otce o dvacet let přežil?

Z dětství si ho moc nepamatuji. Roku 1968 emigroval do Kanady. Já měl to štěstí, že jsem se s ním po roce 1990 dvakrát setkal v Praze. On byl strašlivě, ale strašlivě nepraktický, úplně mimo realitu, a v emigraci měl spoustu projektů. Vyprávěl mi, že měl projekt pro Walta Disneyho, ale nikdy to nevyšlo. Určitě to neměl lehké. Živil se multimediálním divadlem, tedy tím, co dělal i s otcem – spojením divadla a filmu, vždycky se zajímal o výtvarné umění a měl velikou sbírku obrázků malovaných na skle. Udržuji kontakt s Petrem Radokem, který patří k německé větvi rodiny, která se usadila v Královci u Baltského moře – můj praděd Bernard (ten byl prvním poštmistrem v Kolodějích) a jeho děda byli bratři. Je mu 96 let. Jednou, asi před pěti lety, jsem od něj dostal dopis a pak jsem se za ním rozjel. Bylo to moc milé setkání, občas si s ním volám.

Neuvažovala vaše rodina před válkou o emigraci?

Ano, ale dědeček tu nechtěl nechat svého otce. Za války pak zemřeli skoro všichni otcovi příbuzní z české i německé větve.

Mluvil váš otec někdy o svém židovství?

Já měl vždycky pocit, že v rodině Radoků vládla neuvěřitelná svoboda myšlení. Dědečka jsem neznal, byl obchodník z židovské rodiny, ale vzal si za ženu křesťanku. V tátově rodině se slavily jak židovské, tak

křesťanské svátky, nikdo nebyl ortodoxní ani tím, ani oním způsobem. Vládla tam velkorysost v názorech, kterou táta přejal. On mě nikdy – možná bohužel – k žádné víře nevedl. Držel se své soukromé víry, kterou s nikým nesdílel.

Řekl byste pár slov o filmu *Daleká cesta o tereziánském ghettu, který váš otec natočil roku 1949?*

Ten film byl skoro okamžitě stažen z širší distribuce, mám pocit, že se na tom zákazu stejně jako na celkovém znemožnění otcova působení ve filmu hodně podepsal režisér Otakar Vávra. Myslím, že některé části *Daleké cesty* jsou z dnešního pohledu už zastaralé, působí jako nějaký dobový způsob dělán filmů, ale jsou tam věci, jako začlenění dokumentů nebo zprostředkování pocitů a atmosféry, které zůstaly, které jsou pořád silné.

Jak si na svého otce pamatujete? Jak prožíval emigraci?

Táta si nikdy na nic nestěžoval. Nepamatuji se, že bych slyšel, jak si stěžuje, ani v Československu, ani v emigraci. A přitom to pro něj muselo být strašné. To jsem si ale uvědomil až dlouho po jeho smrti. Až když jsem dospěl, došly mi všechny ty souvislosti. Z korespondence s Janem Grossmanem, Václavem Havlem nebo Evaldem Šormem je jasné cítit, jak moc se mu stýskalo po Československu a po divadle, a taky smutek nad tím, že ve Švédsku nemohl dělat takové divadlo, jaké by chtěl. V šedesátých letech v Československu tu šanci měl a paradoxně se ve zdejších systémech otevřely možnosti, které přesahovaly i možnosti tak svobodné ze-

mana z filmové školy. Začátek sedmdesátých let byla opravdu zlá doba, doba pomátlé ideje komunismu, která byla úplně scestná. To už nebyla šedesátá léta, hippies, květinové děti, které propagovaly svobodu, rovnoprávnost, lásku. To byla zlá společnost, a jak se později zjistilo, organizovali ji lidé nasazení v různých organizacích ze Sovětského svazu a směřovali na cestu, která mohla být velice nebezpečná.

Neuvažovali jste o emigraci dál, do Spojených států?

Táta byl nemocný. Už nemohl tolik cestovat. On byl velice nespolečenský člověk. Nikdy nezvládal povrchní společenské kontakty. Pamatuji se, jak jsem se za něj občas styděl, když jsme šli po ulici a někoho jsme potkali, pozdravil ho, ale já jsem viděl, že vůbec neví, kdo ten člověk je, jen dělal, jako že se baví, ale dělal to tak špatně, že i já jako dítě jsem ho prokoukl. On se neuměl přetvařovat. A když se v divadelním světě v nové zemi máte nějakým způsobem zařadit do nové společnosti, tak musíte nějak tu společenskou roli hrát. Tohle táta vůbec neuměl. Myslím, že v Americe by neměl šanci.

Po Alfrédu Radokovi se zachovaly režijní knihy. Zabýváte se jimi, pomáhají vám ve vaší práci?

Do těch knížek se nedívám, většina z nich je ostatně v Národním muzeu. Četl jsem tátovu korespondenci o divadle, pročítal jsem si nějaké poznámky. Ale teoreticky se učít od svého otce, pokud s ním třeba nepracujete jako asistent režie, nelze a myslím, že mezi otcem a synem by ne-

fungovala ani ta režijní asistence. Nemůžu tedy říct, že bych se od něj naučil řemeslo. Myslím, že existují věci, které jsou dány geneticky nebo výchovou: u nás vždycky vládla velkorysost a ohleduplnost. Táta mě nikdy neuhodil, od narození do své smrti na mě nikdy nezařval, nikdy nepoužil sprosté slovo, dohoda mezi mnou dítětem a rodiči byla na úrovni ohromné velkorysosti. I v názorech. Já si myslím, že jistě vidění světa, vidění lidí, kdo je kdo, vztahů, souvislostí, které jsou pro režii zásadní, je dáno tím, jak člověk vyrůstá, jak přijímá svět, jak byl vychováván. Pro re-

žiséra je nejdůležitější odhalit jednání a chování lidí, jejich vztahy a charaktery, situace a atmosféry, a to nějak v mé výchově dané bylo. Tímhle mě otec opravdu ovlivnil.

A když jste pod jeho vedením pracoval ve Švédsku jako statista?

Ale já se o divadlo tehdy vůbec, ale vůbec nezajímám! Já se zajímal o rokenrol a holky, státoval jsem, abych si vydělal čtyřicet korun za představení, abych mohl jít do hospody. Nebyl jsem dítě, které by snilo o režii nebo herectví, já chtěl být rokenrolovým kytaristou. Klasickou muziku jsem začal poslouchat velice pozdě a k divadlu jsem se dostal opravdu náhodou – po škole jsem nevěděl, co se sebou, tak jsem pracoval jako statista, osvětlovač, pak asistent režie a pak jsem dostal první inscenaci.

Je velký rozdíl mezi švédskými zpěváky nebo herci a českými umělci?

Těžko nějak zobecňovat. Ale co se týče operních zpěváků, daleko větší zodpovědnost za roli, za práci existuje v zahraničí. Konkurence je tam tak neuvěřitelná, že když se dobře nepřipravíte, neděláte, co můžete, tak si příště neškrtnete. To je velký rozdíl. Zdejší zkušenost mám ale jen z pražského Národního divadla z doby před osmi lety, ale v té době byl opravdu největší rozdíl v přístupu k práci. Když se mnou stockholmský zpěvák začíná v půl jedenácté pracovat, tak je už rozezpíváný, připravený, všechno umí a pokouší se pochopit roli zvnitřku a z podstaty. Kdežto tady se klidně stalo, že zpěvák přišel nepřipravený, nerozezpíváný a na jevišti se snažil udělat co nejjednodušší ilustraci nějakého jednání.

Mohl byste srovnat způsob režie u opery a u činohry?

V opeře vám pomáhá muzika: v hudbě je určeno načasování a dynamika, v notách, v takttech, v tempu a v tom, zda zpívat hlasitě, či tiše. Hudba postavu charakterizuje a třeba i záporná postava se díky muzice může jevit tak, že s ní soucítíme, to byl příběh Šostakovičovy opery *Lady Macbeth Mcenského újezdu*. Základní podtext, to vlastní jednání, je dané hudbou.

V činohře to musíte stavět s hercem, vytvořit si vlastní názor na dynamiku, na čas a na sílu hlasu. Je to rozdílná práce, asi tak rozdílná jako mezi divadlem a filmem: zatímco v divadle vnímáte bezprostředně a celek, ve filmu obraz zprostředkovává kamera, soustřeďujete se na detaily a polo-detaily. (pokračování na str. 17)

Alfréd Radok se synem Davidem, padesátá léta. Foto Jan Lukas.

mě, kterou bylo Švédsko. Navíc mu v emigraci ztrpčovali život levicoví divadelníci, celkově levicová orientace mezi umělci, která tehdy panovala v celé západní Evropě. Tehdy třeba vyhodili Ingmara Berg-

Fritz Beer

JAK SE LÁMALA PÁTEŘ

Těžko si představit skupinu obyvatel našeho kousku střední Evropy, které by 20. století určilo těžší osud, než tu, k níž patřil Fritz Beer: narodil se na Moravě v židovské rodině, kde se mluvilo německy. Německy mluvící čeští Židé byli poslední obětí světové války: ty, co se zachránili z plynových komor, v jejich rodné zemi nakonec nikdo nechtěl.

Fritz Beer (1911 Brno – 2006 Londýn) se před válkou uchytil jako levicový novinář, u novin zůstal i v emigraci po r. 1939. Byl vojákem naší exilové armády, zažil Dunkerque a invazi. Dlouhá léta působil jako komentátor v německém vysílání BBC a dostalo se mu za to velkých poct: největší v r. 1976, když mu královna udělila Řád britského impéria. Několik let byl také předsedou PEN klubu německých exilových autorů. Do rodné země se už nevrátil, ale považoval ji vždycky za svou vlast, přestože v ní prožil jen zlomek života. Ten život byl plný zajímavých postojů a situací, jejichž zdroj si zapsal ve výmluvné zkratce: žil jako „Žid mezi Němci, Němec mezi Čechy, komunista mezi měšťáky, opozičník mezi straně věrnými, heretik mezi konformisty“. Každé to „mezi“ s sebou nese malé drama, je kusem zdejší historie, o níž teď díky Beerovi i my víme zase o něco víc; zaznamenal ji ve svých vzpomínkách, které česky vyšly poprvé v r. 1997 v Artfuru-Jazzové sekci; nedávné vydání v Pasece je tedy druhé.

Od Beera se dozvíme mnoho o předválečném životě v Brně, v Sudetech, v Praze. Jsme svědky dospívání autora, který jako mnoho mladých Židů našel východisko z mladických nejistot a osamělosti nejprve v sionistické myšlence, a pak naplno mezi komunisty. Autor samozřejmě ví spolu s Maxem Frischem, že „každý člověk si jedinou vymyslí příběh, který považuje za svůj životopis“. Příběh jeho mnohaletého zápasu mezi ideou a praxí, mezi nelidskostí dogmatu a tolerancí vypadá však velmi důvěryhodně. Na rozdíl od mnoha jiných autorů vzpomínek na 20. století nepíše totiž svou obranu. Jen se snaží vysvětlit, proč lidé jako on propadli komunismu, proč mu přes všechny pochybnosti věřili a proč ho nakonec dokázali odvrhnout. (Zdá se, že jeho od nejhoršího zachránila vrozená skepse.) Hodně tu pomáhá, že vzpomínky psal pro své vnuky, věděl, že ho budou soudit, a musel tedy bez velkých složitostí a vytáček napsat srozumitelně, co si myslí o tom, jak to s ním a s námi bylo.

TOMÁŠ PĚKNÝ

Zima 1933–1934 byla dobou politického zmatku. Pražská vláda reagovala na novou diktaturu za hranicemi tvrdou pravicovou politikou a my komunisté jsme začali mluvit o červánčích revoluce. Vyrazili jsme ze své politické izolace, konečně plaveme s proudem, myslím jsem si. Ale v našich řadách byly pochybnosti, svár a intriky. Pod vlivem Stalina byla porážka německého dělnického hnutí fašismem vyložena jako „nová, pokročilá fáze revolučního boje“ a Hitlerův režim jako „poslední zoufalá snaha kapitalistů zachránit svou moc“. Po jeho nevyhnutelném zhroucení už bude návrat „k měšťácko-parlamentární formě vlády nemožný a nevyhnutelné vítězství revoluce bude naše“. Že bychom právě utrpěli strašnou porážku, o tom nemohlo být řeči.

MILENINA LEKCE

Jenže v našich řadách bylo řeči plno. Ve vedoucím grémiu KSČ, v politbyru, vznikla kolem Josefa Guttmanna, šéfredaktora *Rudého práva*, opoziční skupina, která uváděla v pochybnost jisté aspekty stranické politiky, a jako v každé monolitické organizaci založené na víře vynesly s sebou pochyby o dogmatu kupu do té doby potlačovaných rozpaků. Připojil jsem se k této opozici, ačkoli jsem její názory plně nesdílel: vnesla do politické debaty prvek poctivosti a nahradila prolhaný partajní žargon jasnou řečí. Můj přítel Jurek mě uvedl k novinářce, která sice nebyla členkou této skupiny, ale svou osobní integritou a intelektuální živostí přitahovala lidi, kteří cítili povinnost zkoumat nedotknutelné pravdy. Její jméno je dnes známé v literárních kruzích celého světa, ale pro nás to tehdy byla pouze nadaná poctivá žurnalistka jménem Milena Jesenská.

Politici, umělci a novináři, kteří k ní chodili, většinou nevěděli, že Milena kdysi byla přítelkyní Franze Kafky. Kafka tehdy ještě nebyl kultovní figurou, jeho dílo bylo sotva známé a platilo za abstruzní a přehnaně introvertní. Milena v oněch pěti letech, kdy jsem ji znal, nikdy o tomto svém přátelství nemluvila a zmínila se o Kafkovi jen jednou, když jistý kolega tvrdil, že jeho líčení osamělosti člověka je nejpresvědčivější obžalobou nesmyslnosti kapitalismu a nelitostným hledáním pravdy o stavu světa. „To je nesmysl,“ vyletěla Milena. „Kafka nikdy nehledal pravdu ve světě, vždycky jen v sobě. Ale když ote-

vřel dveře, kde myslel, že ji potká, vždycky mu utekla jinými dveřmi.“ Považoval jsem to tehdy za úsudek inteligentní čtenářky. Nemohl jsem vědět, že pochází z mnohem hlubšího pramene.

V sekundární literatuře o Kafkovi bývá Milena popisována jako flirtovná, ne-li přímo koketní žena, v jejímž životě bylo přátelství s Kafkou jen jednou z mnoha známostí, a vůbec ne tou nejdůležitější. To docela jistě není pravda. Vzplála snadno, ale v lásce a přátelství neznala výhrady a byla poctivá až k sebedrásání. Brala každý vztah velice vážně a jeho ukončení v ní vždycky zanechalo ránu – i konec jejího vztahu ke komunismu.

Vyprávěla mi, že se k němu připojila „v romantickém zaslepení“, ve víře, že strana nemůže lhát, protože k uskutečnění svých myšlenek má zapotřebí pravdu. Toto morální angažmá bylo ořeseno ve chvíli Mileniny obzvláštní zranitelnosti. Její manželství se rozpadlo, měla finanční starosti a dcerka Jana jevila symptomy těžké emocionální poruchy. Jak to senzitivní a lehce zranitelní lidé často dělají, Milena si držela životní nesnáze od těla pancířem tvrdosti, strohosti a příležitostně nesnášenlivosti. Kdo si však dal práci, mohl za touto fasádou najít citlivou, věčně romantickou ženu, zajímavější se o lidi kolem sebe a ochotnou kdykoli pomoci.

Její spontánní ochota milovat měla ohromující rub – náhlé a tvrdé odmítnutí těch, kdo ji zklamali. „Nesnesu vlažné vztahy,“ říkala. Byl jsem nadšen. Konečně člověk, který považuje za správné být náročný v přátelství, které prožívá bez výhrad. Netušil jsem, jak ničivě se tento postoj obrátí jen za pár týdnů nato i proti mně.

V tendenčních líčeních těch let se často tvrdí, že se v Milenině bytě kuly komploty proti komunistické straně. Prý kolem sebe shromažďovala přívržence Guttmannovy opozice, „trockisty a měšťácké estety“. „Hovory na terase“ se tenkrát mezi pražskými levicovými intelektuály nazývaly debaty na terase Milenina bytu v posledním poschodí vysokého domu na Francouzské, postaveného jejím mužem, architektem Jaromírem Krejcarem, s jedinečným výhledem na moře pražských střech. Nebyl to ale ani literární salon, ani politický klub. Scházeli se tu náhodně Milenini četní přátelé a známí a nikdo je předem nezval. Stavili se odpoledne na skok, na kus literárního a společenského klepu, vyměnit si novinky a posledním dění, o divadle, literatuře a umění, a když Milena měla práci anebo musela do redakce, zase odešli.

Byl jsem velice pyšný, že mě Milena do těchto hovorů také zahrнула, na situaci

jsem však nestačil. Můj postoj ke komunistické straně byl pořád ještě prostinký: přese všechno byla stranou revoluce a nedala mi prozatím důvod k přetvářce. Skoro vždycky jsem mohl říci, co jsem považoval za správné, a lhal jsem jen tehdy, když jsem ji hájil proti cizím útokům. Rozhodl jsem se, že to neodporuje mému závazku pravdivosti, nýbrž slouží uskutečnění společné vidiny.

Najednou jsem však patřil, i když jenom na okraj, ke skupině, která se neustavila veřejně, a existovala víceméně vskrytu. To, že jsem věděl, kdo k ní patří a o čem se debatuje, mě zavazovalo k mlčení a ke klamu, na který jsem neměl přílišný talent. Proti mé vůli mi v přítomnosti věrných funkcionářů vyklouzl nějaký sporný argument anebo jméno některého kritika, tak jak si mě podvědomí s nutným tajnostkářstvím neporadilo. „Když neumíš mlčet,“ řekla Milena, „nemůžeme před tebou mluvit otevřeně.“ Ale znovu mi něco vyklouzlo. Jednou jsem se však dověděl, že pravidelný návštěvník našeho kruhu dopodrobna sděluje stranickému vedení věci vyslovené v Milenině bytě. I tvrdil jsem jí, že jsem ho ihned na sekretariátu denuncoval jako aktivního opozičníka, abych tak podkopal jeho věrohodnost.

Milena byla zděšená. Tiše, jako by mluvila jen pro sebe, spíš smutně nežli hněvivě, mě označila za zpuštěného. Nejsem sice ještě úplně ztracený, neboť jsem mladý, ale musím se rychle naučit, že proti svinstvu nelze bojovat svinskými metodami. Jinak má člověk stále zasviněné ruce. Měla mě prý velmi ráda, ale teď je našemu přátelství konec.

Potřeboval jsem nějaký čas, než jsem v dopise vyjádřil své zděšení z roztržky s Milenou. Vyčetl jsem jí povýšenost a nesnášlivost. Nemá přece na morálku monopol. Jednal jsem sice špatně, ne však z nízkých důvodů. (Ale ani teď jsem nenašel odvahu se přiznat, že má údajná denunace byla přemysl.) Jsem strašně smutný, že jsem ztratil její přátelství, není moc lidí, které člověk může ctít. Měsíce jsem netrpělivě čekal na odpověď. Přišla, když mi přátelské slovo bylo obzvláště důležité...

CESTA ZA MĚSTO

Zmíněné kritické rozhovory byly tehdy, na sklonku roku 1933, rázu ryze soukromého a vedly se jen v malých, volně propojených skupinách, v nichž nebyl žádný organizační prvek. Pokud si po tolika letech dobře vzpomínám, běželo především o nebezpečí vyplývající z krátkozrakého, oficiálně zastávaného výkladu převzetí moci v Německu. Naznačil jsem už,

že Hitlerův nástup se mezi komunisty nepovažoval za porážku německé dělnické třídy, heslem dne bylo změnit rysující se válečný konflikt v občanskou válku. Na počátku prosince se nicméně na okamžik zdálo, že Guttman vydá proti této doktríně programové provolání a jeho zastánci vystoupí na veřejnost. Než se akci v posledním okamžiku odtroubilo, nevím už proč, zašlo pár lidí příliš daleko. Zodpovídat jsme se měli Jurek, já a jiní přátelé-studenti. Ale napřed jsme se měli „doznat“.

Tenhle rituál se rozvinul v Sovětském svazu, napřed při vnitřních stranických bojích, a potom v okázalých politických procesech. Postavení před rozhodnutí přiznat

politické úchylinky anebo riskovat vyloučení ze strany, která přese všechno byla pro mnohé jedinou myslitelnou alternativou, doznávali se mnozí komunisté ke zcela smyšleným a zkresleným prohrěškům jen proto, že to strana požadovala. Mám to podstoupit? Budu se pak moci podívat do zrcadla, aniž bych sám sebou pohrdal? Chtěl jsem se poradit se samotným Josefem Guttmannem.

Žil na vsi za Prahou. Na konečné tramvaje jsem se zeptal na cestu jedné ženy. „Vy asi chcete k Pepkovi Guttmannovi? Já vás znám, asi ze strany, ale nenapadá mě jméno. Chodí za ním pořád stejné typy. Ne dělníci, pořád jen lidi s brýlemi, studenti, intelektuálové v ušmudlaných oblecích, samý popel z cigaret. Ale my si stranu od vás rozbít nedáme.“ Načapal jsem se, že jsem byl kapku pyšný na partaj požívající tolik loajality.

Guttman seděl za kuchyňským stolem v oblaku cigaretového kouře mezi výstřižky z novin a rukopisy – padlý bůh jen

pár týdnů poté, co přestal padesáti tisícům straníků zvěstovat poselství revoluce. Byl stejný člověk jako předtím, inteligentní a oddaný revoluci jako vždy, jenže oloupen o své místo a své noviny, a tedy zredukován na obtlouštělého, laskavého osamělého intelektuála. Styděl jsem se, že já, mladý člověk bez zásluh, vidím jeho nahotu.

V našem hovoru šlo o to, zda přece jen není zapotřebí odložit jednu ze zásad světové komunistické politiky, která dosud neotřesitelně platila, a sice usilovat ve válce mezi kapitalistickými státy o porážku vlastní země, aby v ní uspěla – jako roku 1917 v carském Rusku a krátce nato v Německu – vznik revoluční situace. Guttman to považoval za zradu. Nepřesvědčil mě. A taky mi prý nemůže poradit, zda mám „doznat“, co se ode mne požaduje. Bude to jistě znamenat ponižení, ale musím se rozhodnout sám, nakolik má smysl zůstat s úmyslem stranu reformovat. Stalin ji stejně radši rozpustí, než aby připustil opozici. (O pár let později Stalin skutečně rozpustil rebelantskou Komunistickou stranu Polska pod záminkou, že je „prolezlá trockisty a gestapáckými špicly“.)

DOZNÁNÍ

Napsal jsem své „doznání“ rychle, snadno a bezstarostně, vždyť to byla poštetilá konvence, lež, které nevěřilo ani stranické vedení. Bylo jedním z nesčetných prohlášení sepsaných podle předepsané sovětské formule. „Zastával jsem scestné názory, a tím hrubě porušil stranickou disciplínu ... ztratil potřebnou třídní bdělost ... bral jsem v potaz správnost závěrů stranického vedení a marxistické analýzy,“ atd.

Předložit jsem to měl Rudolfu Slánskému, i když jsem nechápal, proč se nevlivným členem strany zabývá sám generální tajemník.

Slánský přestal číst noviny, letmo pohlédl na můj elaborát a zhnuseně jej hodil do zásuvky. Znal jsem ho ze schůzí s německými funkcionáři, na nichž jsem tlumočil. Po vůdci strany Gottwaldovi byl jejím nejvyšším funkcionářem. Jeho tvrdost a netrpělivost mu, víc než barva vlasů a pihovatý obličej, vynesly přezdívku „zrzavá potvora“. Vypadal neustále rozzlobeně, i když se smál. Byl dobrý řečník, platil za stoprocentního stalinistu a stal se po válce ochotným a energickým vykonavatelem ukrutností, kterými Stalinovy gorily, jak se říkalo sovětským poradcům, rozdrtily skutečně i domnělé kritiky té či oné právě nařízené stranické linie.

(pokračování na str. 11)

HUDEBNÍ ALEF-BET V SAN FRANCISKU

The Contemporary Jewish Museum je moderní i tradiční

V sousedství parku Yerba Buena Gardens v centru San Franciska byl v červnu loňského roku zahájen provoz nového židovského muzea, The Contemporary Jewish Museum. Návrh architekta Daniela Libeskinda vsadil na odvážnou rekonstrukci elegantní historické budovy bývalé transformační stanice z roku 1881 Jessie Street Power Substation. Budovu zdevastovalo

v roce 1906 rozsáhlé zemětřesení, o rok později ji architekt Willis Polk opravil v rámci plánu na obnovu elektrické energie v poničeném městě. Současný Libeskindův projekt v ceně téměř 50 milionů dolarů zachovává vnější

vzhled původní budovy, avšak zvenčí přidává nové geometrické prostory a zásadně mění interiér.

CHET A JOD V PODOBĚ BUDOVY

Výsledná struktura nového muzea v sobě kóduje tvarové prvky inspirované hebrejskými písmeny *chet* (ח), odkazujícím k podobě původní budovy, a *jod* (י), jež se jako jediné ze všech hebrejských písmen původně nese nad základní linkou – právě jako se nová, stejnojmenná galerie Jod vyvyšuje nad západním křídlem původní budovy. Výsledný tvar יח pak tvoří základ fráze *Le chajim*, symbolizující přitakání obnově a rozmachu života v San Francisku po katastrofě v r. 1906, ale také současnému i budoucímu životu místní židovské komunity a nové existenci muzea. Architektonické prvky současné podoby muzea tak v sobě spojují tradici a modernizaci, dva proudy, které v jediném celku vystihují charakter židovského života a židovské kultury na prahu 21. století, a to nejen v oblasti Sanfranciského zálivu či v americké diaspoře. Písmenem *jod* též začínají slova Izrael (ישראל) a tetragrammaton JHVH (יהוה), a jeho volba pro název galerie tak symbolizuje splněnou naději a transcendentno. Naděje a poznání jsou dále vyjádřeny světly, jež ve vstupní hale muzea vykreslují na zeď slovo *pardes* (posvátný sad, zahrada Eden, ráj, ale i termín, zahrnující v sobě řadu metod výkladu Tóry či odkazující k tajemství Boha a stvoření).

PROSTOR PÍSMEN A HUDBY

V rámci zahajovacích programů sanfranciské muzeum vyzvalo nestora newyorské avantgardní hudební scény Johna Zorna, aby v roli hostujícího kurátora umělecky zareagoval na symboliku Libeskindova architektonického designu, vycházejícího ze skrytých komplexních významů hebrejské abecedy. Zorn ve spolupráci s tuctem známých hudebníků

a skladatelů vytvořil program s názvem *The Aleph-Bet Sound Project*, postavený na řadě audio-příspěvků, inspirovaných jednotlivými hebrejskými písmeny. Projekt se odehrál právě v galerii Jod (oficiálně nazvané galerií Stevena a Maribell Leavittových), v dominantní moderní geometrické přístavbě, zvenku pokryté ocelovými, modře zbarvenými panely. Umělci přizvaní Zornem hudebně zpracovali způsob, jímž chápou či interpretují význam každé-

ho zvoleného písmene. Na projektu se podíleli kupř. Terry Riley, veterán sanfranciské minimalistické scény (písmeno *alef* א), Jewlia Eisenbergová, avantgardní

John Zorn. Foto z archivu Moers festivalu 2008.

newyorská skladatelka a hudebnice, působící v San Francisku (skladba *HEAVENS-HOW*, písmeno *he* ה), Chris Brown, instrumentalista a improvizátor, experimentující s novými technikami tvorby zvuku (skladba *VAV*, *vav* ו), a David Greenberger (skladba *Tell Me That Before*, písmeno *zajin* ז). John Zorn dále přizval dvě stálce newyorské undergroundové a rockové a experimentální scény – Lou Reeda, kytaristu a zpěváka legendárních Velvet Underground, od 70. let působícího nezávisle (v galerii Jod hrána skladba *The Conver-*

Pardes. Foto Ingrid Taylor.

The Contemporary Jewish Museum v centru San Franciska. Foto Bruce Damonte, archiv muzea CJM.

sation: *Grace, Memory*, inspirovaná písmeny *chet* ח and *samech* ס, a jeho životní partnerku Laurie Andersonovou, jejíž kompozice *Kof: I thought I closed the door* (písmeno *kuf* ק) byla kontinuálně reprodukována v hlavní přístupové hale muzea. Sám Zorn se ujal písmene *jod* י a jeho častý spolupracovník a violoncellista Erik

Terry Riley. Foto Misha Riley, archiv muzea CJM.

Friedlander písmene *nun* נ ve skladbě *50 Gates of Understanding*. Newyorská hudební a vizuální umělkyně Marina Rosenfeldová spolu s izraelsko-americkým zvukovým „kouzelníkem“ Razem Mesinaiem přispěli skladbou *Tzadik '00* (písmeno *cade* צ), Alvin Currin skladbou pro šofar *Shin „far“ Shofar* (šin ש) a průkopník industriální hudby Z'ev (vlastním jménem Stefan Weisser) skladbou *For Lilith* (tav ת).

John Zorn v úvodní poznámce k projektu v galerii Jod říká: „Písmena hebrejské abecedy alef-bet mají mystický, náboženský, vědecký, historický a kulturní význam, jenž překračuje jejich pouhé použití coby stavebních prvků jazyka. Návrh prostoru, založený na jednom z nich, v sobě skrývá nesmírný duchovní význam. Povoláním účastníků tohoto projektu, aby zvukem odpověděli na význam dalších hebrejských písmen, je původní smysl zakódovaný v návrhu galerie Jod znásoben kombinacemi s dalšími písmeny, jež se v audio podobě nesou jejím prostorem.“ Následují dvě ukázky citátů jednotlivých umělců, vysvětlujících inspiraci vlastních hudebních kompozic: „*He* představuje Boží dech. Pramen Života vydechl svět do existence za zvuku tohoto písmene. Jakožto páté písmeno abecedy odpovídá *he* pěti prstům ruky, pěti smyslům a pěti rozměrům a v duchovním smyslu pak pátému dni stvoření a pěti polohám duše mezi instinktem a transcendentí. *He* je jménem Věčného a přítomnost *he* ve jménu člověka (*Sarah*) odkazuje na propojení s Věčným. Konečné *he* v JHVH chrání a zároveň vyjevuje moc, spočívající v tomto jméně.“ (Jewlia Eisenbergová)

„Zvolila jsem si *kuf*, neboť toto písmeno bylo popsáno jako jakýsi dialog či modlitba volajícího hlasu, která utichá a naslouchá. Ticho. Naslouchání. Volání. Pak tichý šepot. Zajímají mne všechny druhy ticha, zejména ticho plné očekávání. Mluvení. Čekání. Naslouchání. Mluvení. Mám ráda dynamiku rozhovoru, duetu, hádky a modlitby. Mám ráda dvojstrannost. Mým textem zde jsou útržky vyjadřující lítost a napětí. Snažím se zachytit slova těsně předtím, než se uskupí do souvislých myšlenek. Myšlenek, jež jsou dosud plny nevyjádřené a nesoustředěné touhy.“ (Laurie Andersonová)

POHYBLIVÉ SVĚTLO

Jednotlivé nahrávky byly přehrávány denně v nekončící zvukové smyčce, v pořadí odpovídajícím pozici písmen v abecedě alef-bet. Po bělostných stěnách asymetrického interiéru galerie Jod putují v pohyblivých vzorcích paprsky slunečního světla, jež pronikají do galerie dvakrát osmnácti (šťastné číslo odpovídající dalšímu významu kombinace *chet* a *jod* חת) kosočtvercovými okénky a vytvářejí tak přirozené světelné efekty coby další rozměr hudebního projektu *Aleph-Bet*, rezonujícího tímž prostorem. Zornův projekt, ukončený 1. února letošního roku, zahájil originálním způsobem provoz jedinečné

Erik Friedlander. Foto Dario Villa, archiv muzea CJM.

galerie, která je bezesporu architektonickým vrcholem Libeskindovy rekonstrukce prostorů nového židovského muzea.

JIRÍ ZAVADIL, New York

Fritz Beer

JAK SE LÁMALA PÁTEŘ

(dokončení ze str. 9)

Když byl v listopadu 1951 obviněn z „trockisticko-titovsko-sionistické měšťácko-nacionální zrady“, věděl, že ho čeká výslech až do samého zničení, jak jej léta prostřednictvím svých pacholků sám praktikoval. Za pražského jara vešlo ve známost, jak ochotně sehrál roli, jíž své straně prokázal poslední službu – doznáním spiknutí ospravedlnil její policejní teror. Jen jednou, když ho při výslechu připoutali za nohu k ústřednímu topení, prorazila jeho kajícínickou fasádu vzdorná netrpělivost. „Nejednejte se mnou jako s prašivým psem. Jsem starý bolševik.“

V roce 1934 jsem ovšem netušil, že muž, který mě právě s odvráceným obličejem vyslýchá, skončí za potlesku strany, kterou vybudoval, na zlomený vaz. „Máš kontakt s Guttmanem?“ zeptal se. „Ne.“ „Byl jsi u něho minulý týden?“ „Ne.“ Proto se tedy zajímá osobně. „Někdo, kdo vypadá jako ty, u něho minulý týden byl. Ale máme spolehlivé soudruhy a dovíme se všechno... Jsi na šest měsíců zbaven všech stranických funkcí. Máš dost času, aby ses vzpamatoval. Když budeš poctivě pracovat, přehlédneme tvůj prohřešek.“ Ponořil se znovu do svých novin. Trvalo to sotva tři minuty.

Rychle jsem se poučil, že moje „doznání“ nebyla vůbec pouhá pošetilá konvence. Redakce komunistického tisku mi vracely rukopisy, také AIZ, které nepodléhaly české stranické disciplíně, neuveřejňovaly „prozatímně“ moje reportáže... Byl jsem bez výděлку, mnozí se ode mne rozpačitě nebo demonstrativně odvraceli. Ale byli i takoví, kteří mě oslovili přehnaně přátelsky.

Můj konflikt měl jistě význam jen pro mě, ale na přátelích a funkcionářích ve vyšších pozicích jsem zjišťoval, že lezení ke křížku nezůstává beze stop. Objevoval jsem to pomalu, protože změna v charakteru lidí, kterým nalomili páteř, je pomalý proces, ale pro postižené bolestivý a nezdrtitelný jako rakovina. Věděli, že jejich doznání je lež a že to vědí i jejich přátelé a spolupracovníci. Styděli se před ostatními a zároveň měli soucit s těmi, kteří tento konflikt měli teprve před sebou. A k těm, kdo byli opatrnější či zbabělejší a dokázali se mu vyhnout, cítili závist anebo nenávist.

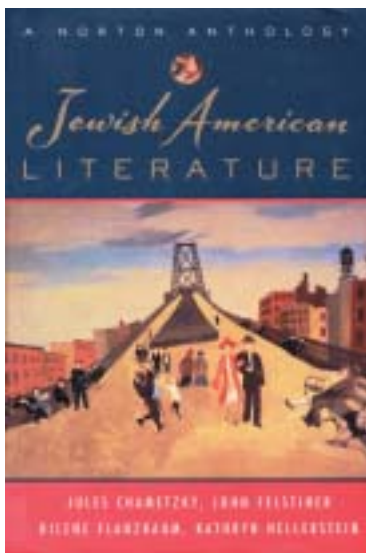
(Ukázka je pro potřeby *Rch kráccena*.)

Kurt Beer, ...a tys na Němce střlel, dědo? Z německého originálu přeložila Jitka Bodláková. Vydání druhé, v nakl. Paseka první. 348 str., cena 299 Kč.

OD PŘÍCHODU NA BROADWAY

Antologie Židovská americká literatura

V minulém čísle začal *Roš chodeš* publikovat krátký cyklus překladů povídek, které vyšly v antologii amerického nakladatelství Norton. Ráda bych několika slovy tuto zajímavou antologii představila: Norton po desetiletí vydává prestižní výběry světových literatur a je potěšitelné, že roku 2001 se nakladatelé poprvé rozhodli přistoupit též k antologii nazvané **ŽIDOVSKÁ AMERICKÁ LITERATURA**, svazku čítajícímu plných 1222 stran, jehož hlavním redaktorem byl profesor Jules Chametzky. Tato rozsahem i obsahem ojedinělá kniha má typický formát antologie: v přehledném úvodu, jenž

pojednává o americkém snu a židovském životě ve Spojených státech, jakož i o hlavních literárních proudech, následují jednotlivé oddíly. V úvodu je též vyložen termín americká židovská literatura tak, jak jej chápou editoři antologie: Jedná se o „americkou literaturu, která je židovská: fikce, poezie, drama, vzpomínky a autobiografie, komentáře, dopisy, projevy, monology, písňové texty, humor, překlady a vyprávění, jež vytvořili autoři, kteří přiznávají své židovství, zabývají se jím nebo se svou židovskou identitou nějakým způsobem vedou spor, ať už je tato identita založená na náboženství, historii, etniku, psychologii, politice, kultuře, literatuře či jazyku“. A editoři dodávají: „Je možné, že v minulosti přežila židovská civilizace díky tomu, že lpěla na své výlučnosti a životě založeném na svatých textech. Někdo bude tvrdit, že tato duchovní vytrvalost je stále nezbytná a dostačující. I to je možné. Ale k ní se připojil vtíp a sebedmítání, morální dilema, verbální vynalézavost, touha, tragédie a radost,

nostalgie, satira – celá ta nálož lidského života vyjádřená mistrovským způsobem.“

Oddíl *Literatura příchodu* (1654–1880) obsahuje především texty dokumentárního charakteru jako deníky a dopisy, které plně odrážejí duch doby. Židům bylo v Americe coby druhé Zemi zaslíbené nabídnuto plné občanství a židovští přistěhovalci byli vůči vznikajícím Spojeným státům naprosto loajální, o čemž svědčí i jejich postoje ve válce za nezávislost. Zároveň se však nevzdávali náboženské identity: rodí se reformní hnutí.

Oddíl *Velký příliv* (1881–1924) se zaměřuje na kulturu tzv. východních Židů, zejména pak na jidiš noviny a jidiš divadlo, třebaže se (v menší míře) psalo i v hebrejštině. Klíčovou osobností je zde Abraham Cahan, který v jidiš novinách zaváděl amerikanismy, nicméně svou vlastní beletrii už psal v angličtině. Z tohoto oddílu pocházejí i naše ukázky v *Rch*, původně psané v jidiš, nicméně záhy převedené do jazyka nové vlasti.

Oddíl *Židovský humor* připomíná, jak humor vysvětlují například Henri Bergson a Sigmund Freud, a kromě ústně tradovaných anekdot nabízí ukázky z tvorby bratří Marxů a Woodyho Allena.

Oddíl *Z okraje do centra* (1924–1945) poukazuje, jak na rostoucí antisemitismus (zastoupený kupř. osobností Henryho Fordy), tak na negativní židovské hrdiny v dílech Ernesta Hemingwaye a Francise Scotta Fitzgeralda. Ukázky nabízí z tvorby i u nás dobře známých autorů, jejichž židovství však není vždy očividné: namátkou jmenujme Gertrude Stei-

novou, Nathanaela Westa či Arthura Millera.

Oddíl *Vrchol a nejednoznačnost* (1945–1973) popisuje, jak se v USA měnila atmosféra: zatímco ve filmu natočeném roku 1959 podle *Deníku Anny Frankové* ustupuje židovství hrdinky do pozadí, od poloviny 60. let se naopak prosazuje v dílech I. B. Singera, Bernarda Malamuda, Saula Bellowa a Philipa Rotha a nezanedbatelnou roli hraje též v případě Allena Ginsberga nebo Normana Mailera. Uznání tu však dosáhly i méně známé ženské autorky jako Tillie Olsenová, Grace Paleyová a Cynthia Ozicková, do češtiny doposud přeložené jen v časopisech (mj. viz *Rch* 4/2007).

Oddíl *Zlatý věk songů na Broadwayi* připomíná, že Židé se v minulosti stejně jako filmu zmocnili i muzikálu, neboť tzv. vysoké elitní umění je ještě nebylo ochotno přijmout. Pojednává o dílech typu *Šumař na střeše*, *West Side Story* či *Hello, Dolly!*, přičemž neopomene upozornit, že nejslavnější americkou píseň – koledu *Já sním o Vánocích bílých* (*White Christmas*) – složil Irving Berlin (k čemuž Philip Roth v románu *Operace Shylock* dodává, že se tu setkáváme se zcela unikátními Vánocemi – bez Krista, ale se sněhem).

Oddíl *Toulky a návrat* (od roku 1973) se dotýká jak problému asimilace, tak současných multikulturních trendů a konstatuje, že židovství je dnes v USA spíše než cokoli jiného volbou. Tento závěr ilustruje mj. na dílech Chaima Potoka, E. L. Doctorowa a Arta Spiegelmana.

Oddíl *Židé překládají Židy* nastiňuje některé základní problémy, s nimiž se musí vypořádat každý překladatel, a poukazuje na vzájemnou provázanost židovské textové tradice. Logicky se zde konstatuje, že v USA se na toto téma překládalo a překládá hlavně z jidiš a z hebrejštiny, příslušných jazyků je však nespočet. Překládala již básnířka Emma Lazarusová (1848–1887), která se soustředila zejména na poezii Heinricha Heineho, a seznam se neustále rozrůstá, přičemž naše čtenáře určitě potěší, že za dnes již reprezentativní se pokládají také překlady děl Franze Kafky.

HANA ULMANOVÁ

Mojše Nadir

Muž, který prospal konec světa

Byl věčně ospalý. A pořád usinal. Všude. Na ohromných veřejných shromážděních, na jakémkoli koncertě, na každé důležité schůzce – vždycky ho přistihli, jak vsedě spí.

A spal ve všech možných i nemožných pozicích. Spal s lokty od sebe a s rukama za hlavou. Spal vstoje a sám o sebe se opíral, aby nespádl. Spal v divadlech, na ulicích i v synagoze. Ať už se vydal kamkoli, víčka mu těžkla spánkem.

Sousedé říkali, že prospal už sedm velkých požárů a při tom obzvláště velkém ho dokonce stále spícího vynesli z postele a uložili na chodník. A on tam prospal několik hodin, dokud kolem nejela policejní hlídka a neodvezla ho.

Šuškal se, že když stál pod chupou a recitoval slib: „Budeš mi...“, usnul při slově „zasvěcena“ a museli mu několik hodin bušit do hlavy měděnými paličkami, aby se probral. A pak pomalu pronesl další slovo a zase usnul.

To vše zmiňujeme jenom proto, abyste uvěřili, že pravdivý je i následující příběh.

Jednou šel náš hrdina spát a spal a spal a spal. Ve spánku se mu však zdálo, že na ulici slyší hrom a že se s ním trochu třese postel. Tak si ve spánku pomyslel, že venku prší, a spaní si tedy ještě víc vychutnával. Zachumlal se do deky a do tepla.

Když se probudil, spatřil podivné prázdno: nebyla tam ani jeho žena, ani postel a ani deka. Chtěl se podívat z okna, ale žádné tam nebylo. Chtěl seběhnout z třetího patra a volat o pomoc, ale nebyly tam ani schody, a ani vzduch. A když chtěl aspoň jít ven, všiml si, že žádné venku neexistuje. Vypářilo se i to!

Chvilí tam zmateně stál, aniž mu docházelo, co že se to vlastně přihodilo. Pak ho ale napadlo: půjdu spát. Nicméně obratem zjistil, že nemá kam, protože zmizela zem. Teprve teď si klepnul prstem do čela a zadumal se: Asi jsem prospal konec světa. To je mi tedy nadělení!

Zachmuřil se. Tak už tu nemám svět, pomyslel si. Co si bez světa počnu? Kam budu chodit do práce a jak si budu vydělávat – a zrovna v dnešní době, kdy je taková drahota, tucet vajec přijde na dolar dvacet, a kdo ví, jestli jsou vůbec čerstvá, a mimochodem, co se stane s těmi pěti dolary, co mi dluží plynárenská společnost? A kam se poděla moje žena? Mám snad věřit, že spolu se světem zmizela i ona, a k tomu ještě těch třicet dolarů výplaty, co jsem měl v kapse? A moje žena povahou rozhodně nepatří k těm, co prostě zmizí, dodal pro sebe.

A co si počnu, když se mi zachce spát? Na co se natáhnou, když už tu nemám svět? A co když mě někdy rozbolí záda? A kdo dodělá všecku tu práci

Kresba Antonín Sládek.

v krámě? A řekněme, že zatoužím po šálku bílé kávy, jak se k němu dostanu?

Uf, pomyslel si, už jste někdy někdo viděl něco takového? Člověk si usne se světem pod hlavou, a probudí se málem nahý.

Jak tam tak náš hrdina stál ve spodním prádle a přemítal, co dál, něco ho napadlo: K čertu s tím! No tak tu nemám svět. K čemu mi vlastně byl? Když zmizel, tak zmizel: zajdu si třeba do kina, když teď nevím, co s časem. Avšak ke svému úžasu zjistil, že spolu se světem zmizela i kina.

To jsem si to ale pěkně zavařil, pomyslel si náš hrdina a začal si uhla-zovat knír. Hezky jsem si to nadrobil, že jsem usnul. Kdybych nespádl tak tvrdě, vyčítal si, zmizel bych taky. Vůbec to pro mě nedopadlo dobře, a jak si seženu bílou kávu? Šálek po ránu prostě zbožňuju. A moje žena? Kdo ví, s kým zmizela ona? Jestli s tím tiskařem z podkroví, zabiju ji, v tom mi napomáhej Bůh.

Kdo ví, kolik je hodin?

S těmito slovy se náš hrdina podíval po hodinkách, žádné však nenacházel. Oběma rukama prohledával levou i pravou kapsu nekonečné prázdnoty, ale nenašel nic, čeho by se šlo dotknout.

Sotva jsem zaplatil dva dolary za hodinky a už jsou fuč, pomyslel si. Tak fajn. Jestli se propadnul svět, tak ať. Nebyl přece můj. Ale ty hodinky! Proč by se měly propadnout i ony? Zbrusu nové. Za dva dolary. A ani jsem je nenatáhnul.

A jak si seženu šálek bílé kávy?

Nad bílou kávu po ránu fakt není. A kdo ví, jestli moje žena... Když jsem dokázal prospat takovou strašnou katastrofu, nic lepšího si nezasloužím. Pomoc, pomoc, pomóóó! Kde jsem nechal hlavu? Proč jsem si nedal na manželku a na svět trochu pozor? Proč jsem je nechal zmizet, když byli oba ještě tak mladí?

A náš hrdina začal mlátit hlavou do prázdna, ale prázdno bylo hodně měkké, ani trošku ho nezranilo a on přežil, aby nám mohl vyprávět svůj příběh.

Přeložila HANA ULMANOVÁ

MOJŠE NADIR (1885–1943) se narodil ve východní Haliči. Ve Spojených státech, kam emigroval roku 1898, vynikl jako humorista a satirik píšící především kratší prózy a fejetony, ale i básně a dramata. Povídka *Muž, který prospal konec světa*, kterou napsal roku 1924, je parodií na klasické příběhy v jidiš (protagonista si stěžuje Bohu, nicméně ve svém životě hodlá pokračovat), ale také svéráznou variací na slavnou americkou povídku *Washingtona Irvinga* (ovšem s tím rozdílem, že když ze spánku procitl Irvingův hrdina *Rip Van Winkle*, svět se změnil, kdežto u Nadira zmizel úplně).

PO BOKU FINŮ A NĚMČŮ

(Z cyklu *Kde všude mají Židé domov*)

Tentokrát chci psát o Finsku. Úplná náhoda to není, protože v této zemi mám rodinu: žije tu syn, snacha a vnučka.

Ve Finsku na ploše srovnatelné s Německem žije jen něco přes 5 milionů obyvatel. Finové mi připadají jako přímí lidé, daleko méně cyničtí než třeba Češi nebo Němci, a v průměru asi velice poctiví: hodně lidí kupuje dražší výrobky, které distribuuje firma Fair trade, s daňovými odpisy se zdaleka tak nešvindluje a našla bych mnoho dalších příkladů. Nikdy tam

nemám pocit, že by chtěl někdo někomu jinému způsobit něco zlého. Ve Finsku žije velice málo cizinců, ale potkáte-li Romku, pak v pěkném sametovém kroji a určitě nebude vzbuzovat ničí nevoli. Byla bych rychle schopna uvěřit, že se tato země zaručeně i k Židům vždycky chovala příkladně.

NIC NOVÉHO POD SLUNCEM

Historie Židů ve Finsku je ale stejně smutná jako kdekoli jinde v Evropě, i když se od osudu středoevropských Židů velice liší.

Když bylo Finsko součástí švédského království, Židé se tu usazovat nesměli – a zákaz potvrdil i car Alexandr I. poté, co se roku 1809 Finsko stalo velkovévodstvím v ruské říši. Jedinou výjimku tvořili Židé, kteří byli v Rusku odvedeni do carské armády a sloužili v ní pětadvacet let. Začátkem sedmdesátých let 19. století žilo ve Finsku zhruba 500 Židů. Finské zastupitelské orgány se ovšem nadšením nad přistěhovalci nerozplývaly a jejich svobodu omezovaly spoustou zákazů. Každé tři měsíce museli znovu žádat o povolení k pobytu, jejich pracovní možnosti byly minimální – v podstatě směli pouze obchodovat s obnošenými šaty. Ti Židé z Finska, kteří byli carskou armádou odvedeni do Ruska, se do rodné země už nesměli vrátit.

Poměry se však postupně uvolňovaly, neboť restrikcemi se začal zabývat i místní parlament a finský a švédský tisk, přičemž švédská inteligence byla Židům

příznivěji nakloněna než finská, na jejíž straně stáli i duchovní. Na obranu Židů vystoupil například profesor Runeberg,

Synagoga v Helsinkách.

syn slavného finského básníka, biskup Alopeus a baroni Alfthan a Wrede. Zákon, který dovoloval Židům usadit se v Helsinkách, Turku a Vyborgu byl však přijat až roku 1889. Tehdy žilo v zemi asi tisíc Židů, kteří si už postavili v Helsinkách první synagogu a o něco později začali obchodovat i s novými oděvy, které sami vyráběli nebo dováželi z továren v blízkém

Petrohradu. Omezující zákony však byly stále v platnosti.

SAMOSTATNOST A SVOBODA

Když přijel roku 1908 do Finska významný dánský židovský autor Georg Brandes, prohlásil v interview pro finské noviny: „Dopustil jsem se tu tři vážných hříchů. Jako Žid jsem tu směl zůstat jen tři dny, a já tu pobýval čtyři dny; nesmím tu dělat nic jiného než obchodovat se starými hadry, a já tu přednášel o světové literatuře; a nesmím se tu oženit, a představte si, já tu flirtoval!“

Průlom nastal až po roce 1917, kdy se Finsko osamostatnilo. Již předtím sice schválil finský parlament zákon, který rušil omezení židovského života, ale ruská vláda oddalovala jeho ratifikaci. Až do druhé světové války pak nebyli Židé ve Finsku vystaveni žádným represáliím, studovali na univerzitách, pracovali jako lékaři, právníci a inženýři, většina se zabývala výrobou textilu a obchodem s ním.

PO BOKU FINŮ A NĚMČŮ

Během první finsko-ruské války, tzv. zimní (listopad 1939–březen 1940), bránili Židé svou zem společně s Finy proti vpádu ruských vojsk. Když Rusové anek-

tovali část země, odešli odtud spolu s Finy i Židé. Finští Židé pak bojovali za Finsko znovu, a to v letech 1941–1944 – tentokrát už po boku Německa proti Sovětům.

Finsko tehdy přijalo Němce jako spojence s tím, že se rozhodlo získat zpět Rusy okupovaná území: Finové postupovali ze severu země, spolu s Němci obsadili východní Karélii a bojovali též na moři. Židovští bojovníci ve finské armádě měli k dispozici nikoli feldkuráta Katze, ale opravdovou polní synagogu! Několik židovských vojáků mělo dokonce obdržet vysoké německé vyznamenání, Železný kříž (údajně toto vyznamenání někteří odmítli), a když finský maršál Mannerheim navštívil za války synagogu v Helsinkách, byla to prý sláva se všemi poctami. Tentýž maršál odmítl zavést protizidovské zákony.

Na druhé straně ale roku 1942 Himmler od tehdejšího premiéra Rangella žádal, aby židovští civilisté, místní i ti, kteří se sem před nacistickým pronásledováním uchýlili odjinud, byli deportováni do koncentračních táborů stejně jako jejich souvěrci v okupované Evropě. Dlouho se věřilo tomu, že premiér Židy nevydal; odpověděl údajně, že jsou loajální, že například bojují ve válce proti Sovětskému svazu a že se ve Finsku o žádné „židovské otázky“ nedá mluvit.

Novější informace ovšem dokazují, že se Finsko až tak humánně k Židům nechovalo. Historička Elina Sana publikovala mimo jiné začátkem 21. století dvě knihy, *Smrtonosná loď Hohenhorn* a *Vydání napospas*. V nich se nalézají údaje, které se opírají o rešerše ve finských i německých archívech a o rozhovory s pozůstalými po obětech.

Finsko přijalo začátkem války asi 500 uprchlíků. Některým z nich se podařilo dostat dál, např. do USA, zbytek byl umístěn v táborech, muže poslali na nucené práce.

Další uprchlíci už do země vpuštění nebyli. Mimo jiné byli odmítnuti rakouští Židé, kteří v srpnu 1938 připluli do Helsinek na lodi Ariadne, a další, kteří před nacisty prchali na lodi Nordland vypravené ze Štětína v únoru 1939 a hledali útočiště ve Finsku.

Roku 1943 začaly finské úřady likvidovat dokumenty. Bylo proto obtížné vypátrat, že finská státní policie Valpo přece jen

I na severu hraje klezmer.

deportovala civilisty, finské komunisty, Estonce, uprchlíky ze střední Evropy, samozřejmě mezi nimi Židy, do fašistického Německa.

Kromě toho deportovaly finské vojenské úřady v rámci výměny na 3000 sovětských zajatců, v mnoha případech se jednalo o politické komisaře, přestože bylo známo, jaký osud je čeká.

Historička Elina Sana se nezajímá o osud Židů náhodně: její otec byl tlumočnickem u wehrmachtu a Sana předpokládá, že o deportacích věděl, i když s ním o těchto záležitostech nemohla mluvit.

Zatímco se ale některé evropské státy či organizace dosud nestačily za spáchané válečné zločiny omluvit, a některé dokonce naopak samy sebe považují za oběti války, akceptovala finská vláda fakt, že skutečnost byla jiná, než jak se ještě v roce 2000 tvrdilo. Pověřila finskou akademii věd, aby zpracovala daná fakta či obstarala potřebné další informace tak, aby se demokratické Finsko mohlo jasně distancovat od své válečné minulosti.

FINOVÉ A NĚMCI DNES

Ráda bych informace zpestřila vlastním zážitkem. Večeřeli jsme s rodiči mé snachy, kteří se stejně jako já narodili až po válce, v dobré restauraci v centru Helsinek. Talíře byly obrovské, porce malé, jak se na lepší podnik sluší. Obrátila jsem list salátu na báječně naaranžovaném předkrmu a ocitla se tvář v tvář obrovské housence. Nic jsem neříkala, neb jsem vychována ještě podle Gutha-Jarkovského. Matka mé snachy zaregistrovala moje zblednutí a podívala se na talíř. V tu ránu začala volat obsluhu tak vehementně, že okamžitě přispěchalo hned několik číšníků, zřejmě se domnívali, že se někomu něco opravdu stalo. „Jen se podívejte, co se stalo naší návštěvě, která je z Německa!“ Nevím, jestli by se někdo jiný v Evropě chlubil právě tím, že jeho návštěva je Němec.

Koho se mám zeptat? Moje snacha je historička a hodně váhala, jestli mi na mě obecně formulované otázky má odpovídat. Jisté je, že po válce se mnozí Finové dívali na Němce špatně. Němci například zničili v Laponsku spoustu vesnic a lesů. Jiní zase dobře, Němci byli jejich spojenci ve válce proti Sovětům. Jisté je také, že ve Finsku neexistovala taková nenávisť k Němcům jako ve střední Evropě; myslím, že Němci mají ve Finsku celkem dobrou reputaci. Přispívá k tomu pochopitelně i vzdálenost obou zemí, často bývají rozpory spíše mezi národy, které spolu sousedí.

Co se týče Židů, kteří za války bojovali po boku Němců, ti zaručeně neměli o Němcích dobré mínění, ale nezbývalo jim nic jiného než s nimi spolupracovat; chtěli bránit svoji vlast, přáli si, aby Finsko vyhrálo. Ráda bych se byla zeptala některého přímého účastníka bojů, ale nepodařilo se mi to.

FINOVÉ A RUSKO

Větší problém byl právě s finským sousemem na východě. Rusko dlouho Finsko okupovalo a ve čtyřicátých letech, ve dvou etapách války, ukouslo Finsku kus území, mimo jiné oblasti ekonomicky důležité, například ty, ve kterých se těží či těžily různé kovy. Už za studené války ale byl například obchod se Sovětským svazem pro finské hospodářství nezbytný.

Babička mé snachy pocházela z Karélie, z té části, kterou Sověti 1944 zabrali a veškeré Finy vyhnali. Tato babička se nikdy nevyjadřovala o Rusech negativně. Finsko bylo poměrně rychle po válce v dobré situaci a asi byla ráda, že se nenalézá v Sovětském svazu.

ŽIDÉ DNES

Mezi pěti miliony obyvatel je 1500 Židů, z toho 1200 žije v Helsinkách a 200 v Turku.

Židovská obec v Helsinkách má jednu synagogu a provozuje židovskou školu, obec v Turku druhou synagogu. Finští Židé mluví kromě rodného jazyka a švédštiny často německy (starší generace jidiš), rusky a hebrejsky.

Účastnila jsem se tu začátku oslavy Chanuky, kterou organizovala zdejší skupina Chabad Lubavič. Na velkém náměstí u hlavního nádraží v centru Helsinek se shromáždilo mnoho desítek členů obce. Svátek světel začal v nejkratší den roku; na severu jsou v tuto dobu dny tak krátké, že člověk neví, jestli noc už skončila, nebo zase začíná, proto tu má světlo i další symbolický význam. První svíčku zapálil sám starosta Helsinek.

Bylo slyšet finštinu, ale i angličtinu a ruštinu. Málokdo se podobal vojákům cara Alexandra!

K malému pohoštění později vyhrávala klezmerová skupina, která v Helsinkách zdaleka není jediná. Mezi účastníky bylo nápadně mnoho dětí. Zdá se tedy, že židovský život ve Finsku má budoucnost.

Text a foto **VĚRA TRNKOVÁ**, Heidelberg

(S použitím údajů z *The Jewish Encyclopedia*, Wikipedia a příspěvku J. Reinerta v časopisu *Ossietzky* 5/2004.)

NA PRAHU DOSPĚLOSTI

(dokončení ze strany 3)

Premiér Ehud Olmert zopakoval, že je pro vznik samostatného palestinského státu a je si vědom, že to bude jen za cenu trpkých izraelských ústupků. Totéž tvrdila Cipi Livniová, předsedkyně Kadimy a ministryně zahraničí. V komentáři k operaci „Lité olovo“ zdůraznila, že její úspěch spočívá právě v tvrdosti. Vůdci Hamásu s takhle masivním útokem nepočítali a vzali si z něj ponaučení. Izrael si zkrátka nenechá nic líbit.

K nejzajímavějším vůbec patřilo vystoupení Efraima Halevyho, bývalého šéfa Mosadu, a Uriho Lubraniho, bývalého izraelského velvyslance v Íránu, na semináři věnovaném problematice Íránu. Oba starší pánové vládli suchým humorem, přesto se neubránili varovnému tónu. Jak řekl Uri Lubrani: „Není otázku, jestli Írán bude, nebo nebude mít atomové zbraně, nýbrž kdo bude mít prst na jejich spoušti.“

CHÁVEZ JAKO ANTISEMITA

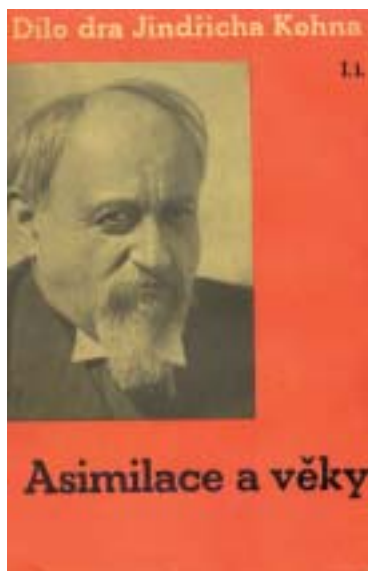
Vedle izraelských politiků byl dán prostor také referátům z jednotlivých regionů a zemí. Zprávy, které ze světa přicházejí, jsou alarmující. Vlna antisemitismu během operace v Gaze prudce narostla. Nejotřesněji zapůsobily dva příspěvky – Lina Filiba z Turcka popisovala mnohatisícové demonstrace v Istanbulu, kde zaznívala výslovně antisemitská hesla. Pořadatelé pochodu nasměrovali např. demonstranty na ulici tak, aby šlapali po namalovaných žlutých hvězdách s nápisem Jude. Delegace z Venezuely pustila bez komentáře dokument zachycující rozhovor s prezidentem Hugem Chávezem, který se netají otevřeně antisemitskými názory, a reakce veřejnosti na ulicích, které nemají daleko k davové protižidovské hysterii.

Boj s antisemitismem tak zůstává prioritou WJC přesto, že mnozí doufali, že se budou moci zabývat jinými tématy. V tomto duchu přišla rána z Vatikánu. Jedna ze závěrečných rezolucí kongresu – ve velmi diplomatickém duchu – odsuzuje rehabilitaci biskupa Williamsona. Velká pozornost byla věnována přípravě bilanční konference OSN o lidských právech. Ještě je v živé paměti konference v jihoafrickém Durbanu (2001), která se zvrhla v antisemitskou a protiizraelskou demonstraci. V dubnu by se mělo konat jakési její pokračování v Ženevě a WJC se chce v této věci velmi angažovat a zázně vystoupit. Bude to první zkouška autority prezidenta Lauderera a celé exekutivy.

Druhý den konference probíhal 27. ledna, kdy si svět připomíná osvobození koncentračního tábora v Osvětimi. A tak se pietní závěr odehrál na místě nejpříhodnějším, v Jad vašem. **TOMÁŠ KRAUS**, Jeruzalém

DĚJINY SMĚŘOVALY JINAM

Nepatřil mezi všeobecně známé osobnosti ani za svého života, natož dnes, 135 let od narození a téměř tři čtvrtě století po smrti. Přesto je Jindřich Kohn zajímavou postavou

české historie a nepominutelnou osobností poslední generace českožidovského hnutí. Právnik, jeden ze zakladatelů Realistické strany, člen Masarykovy sociologické společnosti a Mezinárodního sociologického institutu v Ženevě, významný činitel Panevropské unie, publicista, výborný hudebník... Především však originální myslitel. Ne vždy plně pochopený, jak svědčí i kontrast mezi pozoruhodným výrokem Karla Radnitze (Kohnova žáka a editora): „Nikdo nemá síly Kohna přijmout, ani odvalu ho odmítnout,“ a názorem Emanuela Chalupného, který v Kohnovi viděl velkou osobnost světové sociologie.

STRHUJÍCÍ PROUD ŘEČI

JINDŘICH KOHN (7. 3. 1874 Příbram – 12. 3. 1935 Praha) působil po studiu na Právnické fakultě UK jako advokát v Plzni (1905–1927), pak přenesl praxi do Prahy. Do veřejného života vstoupil roku 1899 v *Příbramských listech* reakcí na Hilsnerův proces a tato zkušenost ho přivádí do Realistické strany. Kolem roku 1910 začíná publikovat

své úvahy, přednášky a články v řadě novin a časopisů. Třebaže měl předpoklady pro politické působení (r. 1911 kandidoval do říšského sněmu, během první světové války byl činný v odboji), po vzniku republiky jeho jméno v politickém prostředí nenajdeme. Zůstal v pozici morální autority, byl leckdy nepochopen. Patřil ovšem k nadšeným přívržencům nového státu. Neúnavně vysvětloval principy demokracie, objasňoval právní systémy, věnoval pozornost postavení německé menšiny, dbal na etiku právního prostředí. Byl mimořádně charismatickým a oblíbeným řečníkem, navzdory tomu, že jeho projev byl dosti komplikovaný, plný nečekaných asociací a představ a jen s obtížně srozumitelnými příklady a strhujícím proudem řeči. (Tyto zajímavé kvality si uchoval i jeho psaný text.)

Celoživotním Kohnovým tématem byla asimilace Židů do českého prostředí. Ke konci jeho života byla jejich asimilace završena, ale jejich židovství ztratilo své kontury. Snaha nejmladší českožidovské generace o novou definici konfesní příslušnosti či víry stagnovala a vír událostí smetl i tato tázání. Židovská identita a náboženská konfese ve světě rasových teorií nehrála žádnou úlohu.

Příbramské náměstí s obchodem Kohnova otce Moritze. Foto archiv.

Mnoho studií věnoval Kohn přičinám antisemitismu, který považoval za ideologii, jež nemá v moderní vědě ani společnosti své místo a je jen náboženskou nenávisťou, skoro pochopitelným strachem z cizího. Tato představa se ukázala jako zásadně nerelevantní tehdejší směřování. Kohn odhalil některé kořeny antisemitismu, ale předvídavost k jeho budoucí proměně neosvědčil.

Dílo Jindřicha Kohna je v některých ohledech paradoxní. Kohn například mnohokrát dohledává a objasňuje vliv židov-

ských osobností na západoevropské národy a kultury, aby ve svých posledních pracích skončil u hledání mytického propojení Slovanů a Židů. Problematická slavojudaistická studia jsou jeho dalším pokusem o nalezení společných elementů identity Čechů a v Čechách žijících Židů. Vrací se až k úsvitu české státnosti a hledá možnosti propojení chazarského Židovstva a slovanského obyvatelstva. (Později se podobnou cestou vydali i jiní, např. Koestler či Gumiljov, vedeni stejnou snahou odstranit cizost a vyloučenost z majority.)

DEMOSOFIE

Od počátku svého veřejného působení věnoval Kohn pozornost politickému uspořádání našeho kontinentu. Ohlas svých vizí našel v konceptu Panevropy, stal se dokonce předsedou československé sekce Panevropské unie. Nemožnost shody o realizaci unie viděl jako promarněnou příležitost. V perspektivě Panevropy lze vidět i Kohnův myšlenkový koncept jeho filosofické teorie, již nazval demosofií. Tento koncept je zúžen na moderní civilizaci, pokud ji chápeme jako postavenou na vědě a jejích technických možnostech, kde se však etika a humanita ztrácejí, či dokonce se obracejí proti člověku. Nalezení smyslu lidské existence i dějin je pro Kohna výzvou k hledání nové perspektivy, kterou se stává čas. Najdeme-li místo člověka v této

perspektivě, objevíme i jeho místo ve světě a v dějinách. Minulost je důležitá a utvářející, ale jen v určitém segmentu lidské existence, mnohem významnější je odpovědnost k budoucnosti. Bez pochopení této skutečnosti nemá lidstvo žádnou možnost přežítí. „Chaotizace, labyrintovost moderního světa, rozvoj techniky i malost Země“ při-

nesou lidstvu bez morálky, výchovy a odpovědnosti jen zkázu.

Neopomenutelný je vliv Jindřicha Kohna na českožidovské hnutí, kde motivoval a inspiroval celou generaci českých Židů. Dějiny však směřovaly tam, kde nebylo místo pro volbu identity. Tak jako zmizeli jeho žáci, přátelé, ideoví odpůrci a rodina (žena i dcera zahynuly v Osvětimi), zmizel i Kohnův svět humanity a víry ve spolupracující lidstvo, který nenašel své uplatnění ani v bipolárním světě.

VĚRA ŠPÍRKOVÁ

TÁTA SI NIKDY NESTĚŽOVAL

Rozhovor s režisérem Davidem Radokem

(dokončení ze str. 7)

Napsal jste libreto k inscenaci Kafkova textu Popis jednoho zápasu. Režíroval jste ho jako operu v Göteborgu a pak jako činohru v Praze. Jak jste ke Kafkově próze přistupoval a v čem podle vás spočívá Kafkova divadelnost a hudebnost?

To je složitá otázka. Kafka se ve své takzvané „absurditě“ vyprávění dotýká podstaty skutečnosti života daleko blíže, než kdyby psal realistickou literaturu. On zachytí ve třech větách přesně postavu nebo atmosféru a často to dělá tím, že čtenáři nedá jisté informace. Tím, že nechá čtenáře na pochybách o určitých věcech, navodí jeho představitivost.

Například *Popis jednoho zápasu* začíná nějakým večírkem. Ale nevíme, kde ten večírek je, nevíme, jestli to je privátní party, nebo je třeba v nevěstinci, nebo jestli to je nějaká uzavřená společnost. Ale Kafka vám přesně popíše, jak vypadá služka, která jde s hosty po schodech otevřít hlavní dveře: popíše barvu jejích tváří, jak drží svíčku, jak voněla, jestli byla zpocená a tak dále. Tím, že autor něco zamlčí, ale současně vypíše nějaký detail, se člověk dostává do podle mě velmi dramaticky fungujícího textu. Texty, které jsme s Josefem Kroutvorem vybírali, k sobě moc nepatří, ale dramaticky dávají spoustu podnětů. Podle mě jsou Kafkovy texty hodně divadelní. Na tohle téma napsal vynikající analýzy Jan Grossman.

Existuje hodně oper na Kafkovy prózy?

Určitě je zhudebněný *Proces*, *Zámek* a *Proměna*. Ta göteborgská opera dopadla, myslím, dobře, bylo to dost šléné, ale povedlo se to. Vysílala ji i švédská televize, hrála se asi jen dvanáctkrát, ale stálo to za to, i když jsme libreto s Josefem připravovali několik let.

Ve hře *Odcházení*, která se nyní hraje v pražském Divadle Archa, jste i spoluautorem scény. Je to u vás běžné?

Myslím, že prostor je základním východiskem pro řešení inscenace, a proto mu ve spolupráci s výtvarníky věnuji hodně pozornosti. Prostor, ve kterém se pohybují postavy, ve kterém se odehrává příběh, sděluje divákům a hercům spoustu informací. Když dobře vyřešíte prostor, inscenace jde sama, pokud špatně, můžete dělat cokoli, a nikdy to nebude dobré. I u *Odcházení* to byl klíč k inscenaci. Aby tam byla velice konkrétní realita, ale aby spo-

jení prvků v realitě nemělo prvoplánovou logiku. Je tam dřevěná podlaha, jakési jeviště, z toho rostou stromy, na plátně divadelně namalovaná Palladiova vila, stěny popsané textem hry a současně realistické dveře. Takže skoro televizně realistické věci a současně věci, které odkazují na širší divákovu paměť.

Čím ještě byla příprava *Odcházení* zajímavá?

Třeba tím, že tam byla spousta herců nejrůznějšího stáří, sešli se tam vlastně herci čtyř generací, od mladičké posluchačky DAMU až po pana Skopečka, kterému je pětasmadesát. Myslím, že k sobě všichni našli pěkný vztah. Když jsme začali zkoušet, pan Skopeček mi říkal, že roku 1946 hrál s mojí mámou, která byla herečka, a pak vlastně svou práci obětovala rodině a tomu, aby pomáhala tátovi jako asistentka režie. Zeptal jsem se ho, jaká byla herečka? A on odpověděl: „Jo, to já nevím, ale byla moc hezká.“

Hodně cestujete. Navštívil jste také Izrael – jak na vás země zapůsobila?

Byl jsem tam jen krátce, čtyři dny, takže můj obraz je hodně neúplný. Já tam jen jel s úžasnou představou, že uvidím kolébku civilizace všech hlavních náboženství, že i přes konflikty tam bude nádherná, silná atmosféra.

Jenže realita mě dost zarazila a zklamala, protože jsem tam cítil strašlivou animozitu. V Jeruzalémě jsem viděl malé palestinské děti, které už úplně maličké, kluci i holčičky, držely v rukou napodobeniny samopalů a střelily nejen po sobě, ale i po okolních lidech a v očích měly neuvěřitelnou agresi. Hrály si samy na oploceném hřišti. A pak kousek dál na jiném oploceném hřišti si hrály jen židovské ortodoxní děti. Hlavně na těch dětech jsem viděl, jak je situace složitá, že konflikt se asi těžko vyřeší.

Šel jsem k Západní zdi, měl na hlavě jarmulku a choval se opravdu decentně, abych nikoho nerušil, ale tolik nevraživých, ošklivých pohledů jsem už dlouho nezažil. Přišel jsem do kostela v Betlémě, místa narození Ježíše. Tam zas byli polští katolíci, kteří se lokty drali a bezohledně s videokamerami odkopávali každého, kdo jim stál v cestě. Já vím, jak je ten konflikt složitý a že tohle jsou jen osobní dojmy, ale najednou jsem si kladl otázku, co je civilizace, co je lidskost.

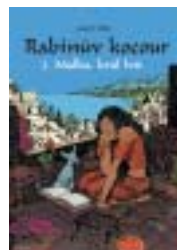
ALICE MARXOVÁ

Z NOVÝCH KNIH

Joann Sfar:

Rabínův kocour II. Malka, král lvů

Po prvním úspěšném vydání poetických příběhů rabínova mluvčího kocoura (více

viz Rch 1/2006) přichází k českým čtenářům druhý díl. Opět nás zavádí do meziválečného Alžírka a setkáme se v něm vedle „starých známých“ i s dalšími postavami – objeví se tu rabínův

bratranec Malka, šejk Mohamed Sfar či mladý rabín z Paříže. Vtipný a chytrý grafický román čtenářům s neodolatelným humorem vykresluje atmosféru magického Orientu a svět sefardských Židů.

Vydalo nakl. Garamond v Praze r. 2008, z francouzštiny přeložila Magdaléna Křížová. 48 stran, doporučená cena 249 Kč.

Rudolf Vrba:

Utekl jsem z Osvětimi

Nakladatelství Sefer nabízí čerstvý dotisk autobiografické knihy Rudolfa Vrby (Waltera Rosenberga, 1924–

–2006), jemuž se roku 1944 podařilo společně s Alfredem Wetzlerem uprchnout z vyhlazovacího tábora Osvětim. Ihned poté sepsali zprávu o masových vraždách a plynových komorách, již se podařilo propašovat na Západ. Vrbův příběh neobyčejné odvahy a současně lidskosti vzdorující těm nejhrůznějším okolnostem vyšel v řadě vydání v USA a v Evropě a získává si stále nové čtenáře.

Vydalo nakl. Sefer v Praze roku 2009, z angličtiny přeložili Iva Hrdličková a Tomáš Pěkný. 435 stran, dop. cena 300 Kč.

Jaakov Newman, Gavriel Sivan:

Judaismus od A do Z

Dotisku se dočkal také oblíbený slovník základních pojmů a termínů judaismu. Ve vý-

kladových heslech se čtenáři seznámí se všemi pojmy a skutečnostmi, nezbytnými pro pochopení a studium židovského náboženství, historie, tradice i současného života Židů v Izraeli.

Vydalo nakl. Sefer v Praze roku 2009, z angličtiny přeložila Gita Zbavitelová. 285 stran, dop. cena 240 Kč.

ZBOŘIL A KRYSAŘ ...a další události

/Vybráno z českého tisku/

Sociolog Fedor Gál pokračuje v pouti po stopách smrti svého otce, která se stala tématem velkého multimediálního projektu *Krátka dlouhá cesta*. Po stejnojmenné knize přichází na řadu celovečerní dokument, který právě vstoupil do kin (Opavský a Hlučínský deník, 17. 2.). ■ „Měl jsem štěstí, že jsem měl vždycky kolem sebe lepší lidi, než jsem byl sám. Oni mě měli rádi, byl jsem samá sranda za všech okolností, takže každý chtěl vedle mě spát. Škoda, že to byli kluci,“ řekl mj.

spisovatel Arnošt Lustig (82) studentům v Hradci Králové na besedě o svých povídkách, zážitcích z koncentráku a „židovském údělu“ (Mladá fronta Dnes, 24. 2.). ■ Pod slibným titulkem „Laboratoř pro budoucnost: Londýn“ se rozepsala MfD (21. 2.) o soužití nejrůznějších kultur v „Londýnostánu“, kde problémy „zatím nikdy nepřekročily únosnou míru“. ■ Zlínský deník (21. 2.) referoval krátce o výstavě v Uherském Hradišti, která „ukazuje život Židů na Slovácku“. ■ Valašský deník (19. 2.) pod titulkem „České zázemí amerického germanisty“ recenzuje novou knihu Petera Demetze, již vydalo nakladatelství Paseka. ■ „Nedělám naháněče Tomu Cruisovi, ale podívat se na film, v němž chce zabít Hitlera, je velmi užitečná věc. Uvidíte, jak se překrucuje historie a jak se vyrábějí poválečné mýty.“ Tak začíná MfD (18. 2.) recenzi o filmu *Valkýra* na námět Stauffenbergova atentátu z r. 1944. Podle filmu spiklence znechucovaly zločiny esesáků vůči civilistům, vojenským zajatcům a Židům, autor recenze oproti tomu cituje plukovníkův dopis manželce z polského tažení 1939: „Je to neuvěřitelná sběh Židů a mišenců. Nejlépe se cítí pod bičem.“ V jiném článku však stejný list (7. 2.) podporuje teorii tvůrců filmu. ■ „Já si myslím, že lidé, kteří se dneska chovají jako neonacisté, vlastně neonacisty nejsou. Oni jsou v nějaké stresové sociální osobní situaci a vracejí se jenom ke stereotypům,“ řekl Radiožurnálu (5. 2.) politolog a pedagog FF UK Zdeněk Zbořil. A ještě: „Daniel Landa je mimořádný zjev nejenom kulturní scény. On vlastně spojuje

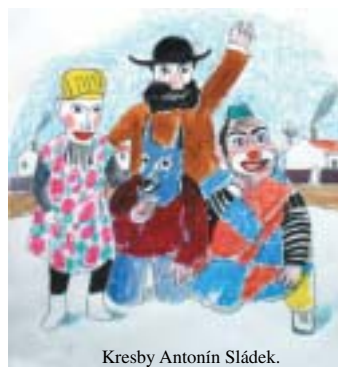
něco jako takovou lidovou filosofii s uměním a do toho míchá politiku, sex, politika, filosofie... To je atraktivní téma, které lidi fascinuje. Takže já bych se vůbec nedivil, pokud se bude prohlubovat ekonomická re-

cese, kdyby se objevil Landa jako skutečně Krysař, který vyvede národ z té záhuby, kterou nám připravil ten současný establishment.“ ■ „Desetiletí přítomnosti nacistické propagandy zanechaly v myšlení Orientu hlubší a nebezpečnější stopy, než se obvykle zdá,“ píše v Lidových novinách (9. 2.) autor článku o významných nacistech, kteří našli úkryt v arabských zemích. ■ Recenzi českého vydání díla Jeana Améryho (vl. jm. Hans Mayer) *O stárnutí. Revolta a rezignace*,

otiskl Respekt (9. 2.). ■ Velkou pozornost médií získal výrok kontroverzního středočeského hejtmána MUDr. Davida Ratha (ČSSD), který v rozhovoru pro LN (24. 1.) tvrdil, že by česká vláda měla více investovat do veřejných projektů a tím podpořit ekonomiku. Jako příklad uvedl, jak řešil krizi ve 30. letech Hitler. Poté, co jeho výrok vzbudil nevoli, bránil se, že LN jeho výrok „posunuly“. (Z1, 24. 1.) „Zájem dr. Ratha o politické a hospodářské postupy Hitlerova Německa je přirozený,“ píše mj. komentátor týdeníku Reflex (5. 2.). „Není samozřejmě žádný nacist, ale přitahují ho dvě oblasti, které jsou jemu i dnešnímu vedení ČSSD velmi blízké. Lidová hospodář-

ská politika a politická korupce voličů.“ ■ Pod polobulvárním titulkem „Děti vylézaly z vagonů a rodiče je strkali zpátky“ zapsala MfD (9. 2.) vzpomínku Evy Vrbové, která se starala o děti, jež díky N. Wintonovi mohly na poslední chvíli odjet z protektorátu. ■ Česká média už několik let neopomenou připomenout příchod židovských svátků: teď přichází Purim. ■ Média pozorně sledovala dění kolem domu v Teplicích, o který vedli spor izraelský občan a teplický rodák Y. Kolliner a teplická židovská obec. Všechna (např. iDNES, 29. 12.) kvitovala, že tepličtí souvěrci, byť „zřejmě po nátlaku ze strany Federace židovských obcí

v ČR a médií“, Kollinerovi jeho rodný dům vrátí. MfD (23. 2., regionální vydání) přináší podrobné vysvětlení, proč chce teplická židovská obec po Kollinerovi 2,7 milionu korun jako náhradu nákladů. ■ Vyškovské noviny (30. 1.) otiskly obsáhlé „Dějiny židovské synagogy v Bučovicích“. ■ Působení Židů z Pelhřimovska v československém vojsku na Západě připomněl krátce Regionalist (9. 2.). ■ Pod titulkem „Mé řešení pro Blízký východ: stát Izratina“ přetiskly Hospodářské noviny (16. 1.) článek libyjského diktátora Muammara Kaddáfího. Autor uznává právo Izraele na existenci, oproti jiným ví, že „Židé Palestince po roce 1948 nevyhnali. Ti prchali ze strachu z násilí, které se pak nekonalo.“ Nevěří však v mírovou budoucnost dvou států: „Bud musí obě strany vést věčnou válku, nebo musí dospět ke kompromisu“ a žít v jedné zemi, v níž by „jedni i druzí mohli mít pocit, že žijí na celém sporném území a nejsou připraveni o kteroukoli jeho část“. ■ Na přelomu ledna a února byla bezkonkurenčně hlavním tématem v českých médiích aféra anglického římskokatolického biskupa Richarda Williamsona. Více než 130 především vážných komentářů a analýz rozebíralo z mnoha stran rozhodnutí papeže Benedikta XVI. zrušit výnos svého předchůdce Jana Pavla II. o exkomunikaci Williamsona a dalších tří biskupů z ultratradicionistické skupiny navzdory tomu, že Williamson veřejně popřel existenci plynových komor v Osvětimi a tvrdí, že nacisté zavraždili „pouhých“ tři sta tisíc Židů. Několik charakteristických titulků: „Popírač holocaustu a církev“ (LN, 21. 2.); „Vatikánu přijde aféra kolem biskupa cílená“ (E15, 5. 2.); „Papežova polemická rozhodnutí“ (ČR 6, 5. 2.); „Krise katolické církve“ (ČR 6, 7. 2.); „Vatikán nařídil biskupovi,

Kresby Antonín Sládek.

aby odvolal své výroky popírající holocaust“ (iDNES, 4. 2.); „Biskup popírající holocaust: Změním názor jen s důkazy“ (LN, 9. 2.); „Papež v močálu dějin“ (LN, 3. 2.); „Kardinál Miloslav Vlk se ozval proti papeži“ (ČT 1, 7. 2.); „Přece ho nevyvoloučíme. Čeští katolíci přemýšlejí, jak žít s biskupem, který zpochybňuje šoa“ (Respekt, 9. 2.); „Jeruzalémský rabínát přerušil oficiální kontakty s Vatikánem“ (ČT 1, 29. 1.); „Papež se chystá do Izraele“ (MfD, 13. 2.). ■ „Kdo viděl plán Osvětimi, věděl: jde o vraždění,“ nadepsal deník Právo (18. 2.) článek o nově objevených plánech tábora, které jsou vystaveny v Berlíně. (tp)

IZRAEL: Po volbách s Liebermanem

Parlamentní volby 10. února proběhly jakoby samočinně, bez výrazné kampaně a dramatických událostí. Konaly se totiž tři týdny po bojích proti Hamásu v Gaze. Tato úspěšná válka, vedená centristickou vládou, byla v izraelské společnosti natolik konsenzuální, že volbám dramatické téma sebrala.

Politický střed, Kadima ministryně zahraničí Cipi Livniové, ukázal rozhodnost. Levice, labouristé Ehuda Baraka, byla stranou ministerstva obrany. („Chcete, abych zůstal ministrem? Tak volte Stranu práce.“) A pravice, Likud Benjamina Netanjahua, nemohla říkat, že ten postup je zásadně špatný.

Samotné volby přinesly očekávané posílení pravice a oslabení levice, ale též i cosi blízkého patu. Kadima vyhrála (28 mandátů, takže si oproti volbám před třemi lety o 1 křeslo pohoršila), leč jen těsně před Likudem (27 křesel, +15), třetí jsou „Rusové“ Avigdora Liebermana (Israel Bejtejnu s 15 mandáty, +4), až za ně propadly Strana práce (13 křesel, -6) i sefardský náboženský Šas (11 mandátů, -1).

Co nového tahle konstelace přináší? Podle zákona je na sestavení vlády šest týdnů, takže na kabinet můžeme čekat až do 24. března, ale už teď lze vyvodit nějaké závěry. Ani jedna strana svým ziskem nepřesáhla čtvrtinu hlasů.

A zřejmě poprvé v šedesátileté historii Izraele nebude vládu sestavovat vítěz, nýbrž až druhý v pořadí. Nám to může připomenout rok 2006, kdy se po českém volebním patu zvažovalo, že vládu sestaví Paroubkovi sociální demokraté, formálně druží. A Rakušané zažili před deseti lety situaci, kdy vládu sestavil Wolfgang Schüssel, byť jeho lidovci skončili těsně až třetí. Pro Izrael je to však premiéra: váží více první místo Livniové, nebo součet hlasů pro pravicový blok kolem „Bibiho“ Netanjahua?

Vítězem je Kadima, strana odštěpená Arielem Šaronem od Likudu, a Likud je v těsném závěsu za ní. V pátek 20. února přijal prezidentské pověření pro sestavení vlády Netanjahua, ale kabinet opírající se o Likud, Kadimu a „Rusy“, ač by měl po-

hodlnou většinu, není vůbec jistý. Situace připomíná to, co si pamatujeme z Prahy volbách v červnu 1998, když nevznikla vláda na bázi ODS a Unie svobody, od občanských demokratů předtím odštěpené. Z podobných důvodů Livniová – tak trochu v pozici Jana Rumla proti Václavu Klausovi – široký pravicový kabinet odmítá.

BIBI PO 10 LETECH

Média se tedy soustředí na Netanjahua a především Liebermana. Ten sice není v izraelské politice nováčkem, jako ministr se objevoval ve vládách Ariela Šarona i Ehuda Olmerta a zase z nich mizel, jenže v těchto koalicích byl spíše jen „do počtu“. Dosud nikdy se však neocitl v roli konstitutivního prvku vlády, nestal se tím, komu se

Avigdor Lieberman s moldavským rabínem Zalmanem Abelským. Foto archiv.

anglicky říká *kingmaker* (jak ho teď charakterizuje internetová encyklopedie Wikipedia). Češi si v této souvislosti zřejmě vzpomenou na Paroubkův výrok po volbách 2006: beze mě si ani neumyjí ruce. Ano, v této pozici se nyní cítí být Lieberman.

Bibiho Netanjahua mají Izraelci už vcelku „přečteného“. Vědí, že se zásadně vyslovuje proti vzniku palestinského státu, ale pokud by se stal premiérem, v praxi by se jeho politika příliš nelišila od nynější – podobně jako za své první vlády v letech 1996–1999 navzdory tvrdým slověům přijal další rozšíření palestinské autonomie, známé jako Oslo II (například předání Hebronu). Jeho návrat do čela vlády po deseti letech navíc nevybočuje z izraelských tradic. Jak připomíná Josi Verter v listu *Ha'arec*, Jicchak Rabin se vrátil do

křesla premiéra po patnácti letech, o Šimonu Peresovi nemá smysl se zmiňovat a Ehud Barak to stále zkouší i osm let poté, co ho vystrnadil Šaron.

Vytvoří Netanjahua úzkou vládu pravice (s „Rusy“ a náboženskými stranami), nebo širokou partu ve stylu národní jednoty? Na to téma se teď spekuluje s argumenty pro obě varianty. V televizním rozhovoru Bibi prohlásil, že jeho největší chybou v roce 1996 bylo právě to, že nevytvořil vládu národní jednoty (další chybou pak to, že bojoval s intelektuálními elitami země). I podle Vertera si Bibi uvědomuje, že úzce vymezená vláda nemá šanci na dlouhé přežití. Ironií pro takový případ ovšem zůstává, že nejnornějším a nejdopovědnějším partnerem v takové vládě by byl právě Lieberman – s Bibim se shodne v pohledu na liberální ekonomiku i na bezpečnost.

STÁT LOAJÁLNÍCH ŽIDŮ

„Je Avigdor Lieberman rasista? Ne, ale...“ Už titul článku Abeho Seliga v listu *The Jerusalem Post* napovídá, v čem

může být problém. Lieberman nehájí žádnou z ideologií, na jaké je Izrael zvyklý. Vede stranu „Rusů“, ale narodil se v Moldavsku, kde v 70. letech – než emigroval do Izraele – působil jako vyhazovač v baru. V Izraeli nemá rád Araby a chasidy. Hájí vznik dvou etnicky homogenních celků, Izraele a Palestiny, skrze výměnu bloků obydlených izraelskými Araby za bloky židovských osad na Západním břehu i skrze rozdělení Jeruzaléma. Až dosud byli v západním tisku označováni za ultranacionalisty stoupenci Velkého Izraele („od Nilu po

Eufrat“), Liebermanovi jde o něco jiného – ne o velikost území, ale o loajalitu obyvatel. Před pěti lety vyrukoval s plánem, že izraelské občanství si podrží jen ti arabští obyvatelé – a ultraortodoxní Židé –, kteří splní tzv. test loajality.

V červnu 2004 ho za to Šaron vyhodil z vlády, neboť „uznáváme izraelské Araby za součást Státu Izrael“. Teď Liebermanovy názory rezonují hlavně u adolescentů. Šira Kaplanová v *The Jerusalem Post* tu dokonce vidí cosi společného s americkým prezidentem Obamou. Oba se prý dotýkají spíše hodnot než klasických politik. Lieberman mluví o opravdu zakladatelskou otázkou Izraele: Může být Izrael státem zároveň demokratickým i židovským? A sám podle Kaplanové sugeruje odpověď: ne.

ZBYNĚK PETRÁČEK

Kalendárium

Před **400 lety**, na jaře **1609**, předložili zastupci městského stavu na zemském sněmu v Praze své požadavky, v nichž mj. žádali, aby Židé „pro rozdíl a rozeznání od křesťanův, znamení jim předešle uložené, totiž biryty a kolečka žluté barvy na šatech, mívali a nosili, to vše pod jistou skutečnou pokoutou a trestáním“.

Zvláštní označení Židů v křesťanské společnosti přikázal IV. lateránský církevní koncil v r. 1215 z podnětu papeže Inocence III. Označení mívalo v různých dobách a krajích různou podobu: Židé museli povinně nosit zvláštní oděv, popř. část oděvu (plášť, krejzlíky, šlojře, kukly, čepice, špičaté klobouky s rolničkou či bambulí, v muslimské oblasti už v dřívějších dobách žluté turbany apod.) nebo barevná znamení na oděvu (stuhu, žlutá kolečka, nárameníky, výložky aj.); příkazy k odlišení se někdy týkaly i vousů a účesů.

Židé se označení snažili obcházet. Někdy je v tom braly v ochranu i státní úřady, tak např. česká komora upozorňovala r. 1551 císaře na to, že zvláštní označení, tehdy znovu přikázané, je nebezpečné, neboť Židé jsou tak „vydání napospas nehodným lidem“. Příkaz ke zvláštnímu označení byl v českých zemích vydán ještě např. za Marie Terezie (1760) a zrušen, zdálo se definitivně, Josefem II. r. 1781. Obnoven byl nacisty v letech 1941–1945.

Před **110 lety**, **29. 3. 1899**, byla u městečka Polná nalezena zavražděná dívka. Její smrt byla označena za rituální vraždu, z níž byl obviněn mladý Žid Leopold Hilsner.

Křesťané Židy z rituálních vražd a únosů dětí obviňují přibližně od 11. století a toto nařčení stojí na počátku nekonečné řady místních pogromů a několika epidemie se šířících vln násilí, kterému padly za obětí tisíce lidí. Podobná obvinění odmítali v průběhu staletí přední křesťanští teologové i někteří z papežů (poprvé zřejmě Inocenc IV. v bulách z r. 1247 a r. 1253). Navzdory tomu však získala tato představa velké obliby, která přetrvávala až do dnešní doby.

Hilsnerova aféra vypukla v době, kdy v Evropě vrcholila vlna antisemitismu, již lze chápat jako odpověď nacionalistů na pokus Židů o integraci do křesťanské společnosti, zahájený na přelomu 18. a 19. století. Nejhorší situace byla na východě Evropy, v Rumunsku a především v Rusku (slovo pogrom pochází z ruštiny). Ve světle tamních poměrů se zdají mít tehdejší antisemitská hnutí v západní Evropě spíše aka-

demický charakter. Právě zde ale byly v druhé polovině století formulovány teoretické základy rasistických teorií a konstituovaly se společenské síly, které dovedly Evropu k hrůzám šoa.

Hilsneriáda přinesla osobní tragédii obžalovanému a dalším osobám, jejichž život byl zničen, nastolila ovzduší nejistoty a nedůvěry, způsobila těžkou krizi česko-židovských asimilačních snah. Zároveň však napomohla k jisté polarizaci české společnosti. Zásahu na tom má několik českých intelektuálů z okruhu Realistické strany, především T. G. Masaryk. Důvodů, které ho přiměly k angažmá v polenské aféře, bylo několik. Především se jako přesvědčený křesťan odmítl smířit s antisemitismem: „Když přijímám Ježíše, nemohu

Synagoga a rabinský dům v Polné. Foto archiv.

být antisemitou. Jedno, nebo druhé.“ Antisemitismus chápal jako retardační a zástupný jev: „Žid se to jmenuje, ale ve skutečnosti je to moderní věda a filosofie, moderní svobodné myšlení“, proti němuž je veden útok. A bez ohledu na následky cítil povinnost postavit se davovému fanatismu.

Atmosféra kolem skandálních procesů ve Francii (Dreyfus) a v Čechách pomohla prozíravějším duchům si už koncem 19. století učinit představu o tom, v co by se mohla změnit demokracie, v níž by rozhodovaly jen instinkty bezradné většiny, vhodně manipulované demagogy. Příští generace to měly zažít na vlastní kůži.

Z osobností, které mají výročí v únoru a březnu, bychom si chtěli připomenout pražského rabína a překladatele **ISIDORA HIRSCHÉ** (21. 2. 1864 Budapešť – 1940 Praha) – **145 let**; malíře **FRIEDRICH (BEDRICH) FEIGLA** (6. 3. 1884 Praha – 27. 12. 1965 Londýn) – **125 let**, a jeho bratra, právníka a galeristu **HUGA FEIGLA** (13. 3. 1889 Praha – 5. 2. 1961 New York) – **120 let**. (tp)

SEBRANÉ SPISY

Když v roce 1965 zemřel spisovatel a voják František Langer, napsal jeho přítel, herec a spisovatel Jan Werich na tu dobu odvážně v nekrologu pro *Literární noviny*: „Musel platit daň za to, že ho dějiny naší kultury postavily blízko ke jménu T. G. Masaryka a Čapka. Proto se jeho hry nehrály a netiskly se. My přece se umíme vypořádat hlavně s minulostí. Na svou historii jsme přísní. Když nás ta přísnost popadne, tak se věci nestaly. Prezidenti nebyli, knihy nebyly napsány. I usmyslelo se, že František Langer nebyl, nepsal, nejestvoval.“

Trvalo ještě dlouho, čtvrt století, než trochu povolily a pak se nakonec provalily brány ghettá, do kterého režim zahnal velkou část spisovatelů. Stavěli se pak skromně či méně skromně do řady, aby se znovu dočkali vydání svých knih, uvedení svých her a filmů. František Langer už byl na nebesích a ti živější by ho určitě předběhli, kdyby neměl na zemi takového zastánce, jako byla jeho žena Anna Ludmila Langerová. Především ona, její vůle, nápady a podpora stály u zrodu toho podivuhodného a u nás už moc nebyvalého úkazu: sebraných spisů Františka Langerá.

Paní Langerová založila v 90. letech Nadační fond F. L., a aby dosáhla svého cíle, dokázala k němu nasměrovat řadu kulturních osobností a potřebných institucí: ministerstvo kultury, Památník národního písemnictví, Nadaci Český literární fond aj. Na edici se podílelo nakladatelství Akropolis s Divadelním ústavem a nakladatelstvím Kvarta. Na monumentálním projektu pod vedením literárního historika Vladimíra Justla pracovalo jmenovitě 15 editorů, literárních historiků a překladatelů a další sympatizanti. Klasicky čistou podobu edici dodal přední český grafik Zdeněk Ziegler.

Dvacátý svazek *Spisů*, nazvaný *František Langer slovem a obrazem*, který právě vyšel, je, dá se říci, jakýmsi bonusem, výročním tiskem, jímž editoři odměňují sebe, autora a čtenáře. Jeho obsahem jsou především porůznu sebrané vzpomínky Langerových přátel a známých; závěr knihy zdobí malý soubor vzpomínek a gratulací ze sborníčku k 95. narozeninám paní Langerové z roku 1997; texty doplňuje obrazová příloha. Je to všechno zajímavé a pěkné sváteční čtení a editor svazku Jiří Holý má pravdu, že čtenáře překvapí „s kolika různými osobnostmi ze všech sfér kulturního života se Langer setkal, kolika utkvěl v paměti tak, že na něj s uznáním, obdivem a láskou vzpomínají“. A že ze všech těch vzpomínek, z každé situace, detailu je zřejmé, jaký byl František Langer „charakterní, citlivý a statečný člověk“. tp

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(Maiselova 18, Praha 1)

Káva o čtvrté

■ V pondělí **2. března** od 15.00 mezi nás vítá prof. MUDr. **Pavel Pafko**, DrSc., přednosta III. chirurgické kliniky 1. LF UK a FN Motol.

■ Ve čtvrtek **19. března** v 15.00 přivítáme prof. PhDr. **Jana Kellera**, CSc., známého českého sociologa.

■ Přijďte do naší kavárny, čekají vás inspirativní hosté, dobrá společnost i občerstvení. V průběhu odpoledne divácká soutěž, pro vítěze cena. Připravil a moderuje Honza Neubauer.

Podvečer Yvonne Přenosilové

■ Ve středu **25. března** v 15 hodin mezi nás přijde slavná zpěvačka a charakterní žena, paní **Marta Kubišová**. (Změna programu vyhrazena.)

PURIM 5769

■ V pondělí **9. března** od 20.00 do 24.00 se na Židovské radnici koná tradiční **purimový večer**, kterým provází herec Petr Vacek.

Hru o královně Ester zahraje dětské divadlo Feigele, *Uherskou rapsodii* Davida Poppera přednesou Judita Škodová a doc. Věra Langerová, zazní úryvky z *Písňe písní* v podání Petra Vacka a Barbory Popelkové za doprovodu Ivo Batouška a na závěr si můžete poslechnout koncert skupiny Klezmerim.

Od 21. 30 hraje ve 3. patře k tanci i poslechu Veronika Diamant a spol.

(Upozornění: restaurace je otevřena od 18.30 do 19.45, kdy je možnost zakoupit si občerstvení, během hlavního programu od 20.00 do 21.00 se občerstvení neprodává.)

■ Vstupenky lze zakoupit v pokladně ŽOP (Maiselova 18, 2. patro). Vstupné: 120 Kč; 60 Kč důchodci a studenti; 50 Kč k stání a po konci hlavního programu.

PURIM PRO DĚTI MALÉ I VELKÉ!

■ Přijďte se podívat na novou **purimovou taškařici** o královně Ester, kterou vám zahrají herci z pražských divadel a děti z divadla Feigele. Vystoupí i naši nejmenší z Bejachadu. Purimová maska vítána. Slavnost se koná **10. března** od 16.30 v jídelně ŽOP. Těšíme se na vás! Dne 8. března hrajeme naši hru na Židovské obci v Brně. vn

DOMOV SOCIÁLNÍ PÉČE HAGIBOR

(Vinohradská 159, Praha 10)

■ **8. 3.** od **14.00: Oslava svátku Purim** pro rodiče a děti. Pořádá Bejachad, účinkuje divadélko Střep.

■ **11. 3.** od **14.30: Nejen o židovské kuchyni**. Beseda s Evou Kosákovou o zajímavostech z Židovského muzea v Praze.

■ **17. 3.** v **15.30: Roberto Lombino** zpívá jidiš a své písně.

■ **18. března od 14.30: Rudolf Pellar** – scénické čtení monodramatu *Šimon* od izraelského autora Jicchaka Bar-Josefa.

KULTURNÍ POŘADY

Purim. Kresba Mark Podwal.

■ **Výstavy: Můj Erec** Vladimíra Železného, *Přátelé člověka* Jana Šimečka, obrazy Rozy Tiché, grafika Karly Ryvolové, *Inspirace vírou* – výtvarné práce dětí Lauderovy školky v Praze, grafiky dětí z dílny manželů Elšíkových.

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽM V PRAZE

(Maiselova 15, 110 00 Praha 1, 3. patro, education@jewishmuseum.cz)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají programy v 18 hodin a vstup na ně je 20 Kč.

■ 2. 3.: *Synagogy Čech v průběhu staletí od gotiky po funkcionalismus, jejich typické stavební prvky a motivy výzdoby*. Přednáška Mgr. Blanky Rozkošné.

■ 3. 3.: *Večer s Ruth Bondyovou, písněmi a Karlem Poláčkem*. Literární večer prokládaný písněmi. Vstupné 60 Kč.

■ 9. 3.: *Konflikt v Gaze očima obyvatel přehraničního města Sderotu*. Přednáška ing. Karla Sedláčka, výkonného ředitele české pobočky Mezinárodního křesťanského velvyslanectví Jeruzalém (ICEJ ČR).

■ 10. 3.: *Očima dítěte* – prezentace deníku Ilse Reiner-Eichnerové z roku 1942. Večera se zúčastní její přítelkyně Helga Hošková a Marta Kottová. Vstup volný.

■ 11. 3.: *Základy judaismu v pojetí pražského Maharala*. Cyklus přednášek vrchního rabína K. E. Sidona věnovaný 400. výročí úmrtí rabího Jehudy Löwa ben Becalela.

■ 12. 3.: *Židé v předislámské Arábii a na úsvitu islámu*. Přednáška PhDr. Daniela Bouška, PhD., z Ústavu Blízkého východu a Afriky FF UK.

■ 17. 3.: *Ďablova dílna*. Film natočený podle vzpomínek vězně Adolfa Burgera. Drama, Německo/Rakousko, 2006, 98 min. Režie: Stefan Ruzowitzky.

■ 18. 3.: *Kabala a izraelská politika*. Přednáška Marka Čejky, právníka a politologa, odborníka na Blízký východ a izraelskou politiku.

■ 19. 3.: *Vědecká metoda, nebo „tichá pošta“?* O přínosu orální historie k poznání naší minulosti diskutují Pavel Mücke z AV ČR, Mikuláš Kroupa z o. s. Post Bellum a Michal Frankl z ŽMP.

■ 23. 3.: *Jak se okna tloukla... aneb drama a dramatici českožidovského hnutí* (od devadesátých let 19. století do třicátých let 20. století). Přednáška MgA. Andrey Singorové z FF UK.

■ 24. 3.: Vernisáž výstavy *Židé v boji a odboji. Rezistence československých Židů v letech druhé světové války*. Výstavu zahájí její autorka PhDr. Zlatica Zudová-Lešková, CSc. společně s předsedkyní SŽOV Evou Benešovou. Vstup volný.

■ 25. 3.: *Blízký východ včera a dnes*. Jeruzalém – Pesach a Velikonoce téměř na jednom místě. Cyklus přednášek ing. Jana Neubauera.

■ 31. 3.: *Židovský přístup k péči o handicapované*. Večer s Jechielem Bar-Chaimem, předsedou JDC, a s profesionálními pečovateli z USA a Izraele. Anglicky s tlumočením do češtiny.

■ **Nedělní program pro děti a jejich rodiče**: 15. března ve 14 hodin – *Arje má karneval* – oslava nejveselejšího židovského svátku Purim. Prohlídka: Španělská synagoga. Jednotné vstupné 50 Kč.

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽM V BRNĚ

(tř. Kpt. Jaroše 3, 602 00 Brno, brno@jewishmuseum.cz)

■ Není-li uvedeno jinak, programy začínají v 18 hodin a vstupné na ně je 20 Kč.

■ 1. 3. v 15.00: *Purim, aneb Svátek losů*. Dílna pro rodiče s dětmi od 4 let. Vstupné 30 Kč.

■ 3. 3. v 17.00: Vernisáž výstavy fotografií Jaromíra Dvořáka. Vstup volný.

■ 12. 3.: Ivan Jurečka: *Oběť*. Divadelní hra mladého tvůrce se zabývá válečným zločincem Josefem Mengelem. Režie Pavel Štourač. Představení je věnováno památce 3792 terezínských vězňů z tzv. terezínského rodinného tábora, kteří byli zavražděni v noci z 8. na 9. března 1944 v koncentračním táboře Osvětim-Březinka. Vstupné 50 Kč.

■ 17. 3.: *Zemský rabín Karol Sidon a jeho rozhlasové hry*. K. Sidon bude hovořit o své tvorbě pro Československý rozhlas v 60. a 90. letech. Zazní ukázky z her *Dvojí zákon*, *Třináct oken* a *Sen o mně*. Besedu vede Mgr. Přemysl Hnilička.

■ 24. 3.: *Židovské hřbitovy na Moravě a ve Slezsku* – přednáška ing. Jaroslava Klenovského. Výklad bude doplněn starými a současnými fotografiemi.

■ 31. 3.: *Poslední motýl*, pokračování cyklu „Filmy smrti, naděje a života – holocaust ve filmu“. Režie: Karel Kachyňa. Drama, Československo/Francie/Velká Británie, 1990, 96 min.

PURIM S BEJT SIMCHA

■ Purimová oslava s Bejt Simcha se koná v pondělí **9. března** od 18 hodin v restauraci Mánes (Masarykovo náměstí 250, Praha 1). Program: veřejné čtení Megilat Ester, purimšpíl, vystoupení taneční skupiny Jocheved, pohoštění.

Vstupné: běžné 100 Kč, zvýhodněné 50 Kč (členové Bejt Simcha, studenti), děti do 10 let zdarma. kw

WIZO

■ Naše příští schůze se koná dne **18. března** od 15.00 v Maiselově 18, výbor dne **11. 3.** v 15.00 v Jáchymově ulici. zv

SŽOV

■ Setkání členů Sdružení židovských odbojářů a vojáků se koná ve čtvrtek **12. 3.** v 10.00 ve 3. patře Židovské radnice. Program: Připomínka života a díla plukovníka Bedřicha Kopolda, srovnání judaismu a současného islamu. eb

ŽIDOVSKÁ NÁBOŽENSKÁ HUDBA

Bejt Simcha a World Union for Progressive Judaism (WUPJ) vás srdečně zvou na cyklus tří přednášek v rámci vzdělávacího cyklu *Různé chutě judaismu – Podoby židovské náboženské hudby ve světě*: příklady tří světových výzkumů.

■ 18. března: *Hudba syrských Židů* – přednáší Zita Skořepová-Honzlová (studentka etnomuzikologie na FHS UK, interpretka hebrejských a jidiš písní).

■ 25. března: *Hudba Židů v synagoze v Kodani* – přednáší Veronika Seidlová (studentka etnomuzikologie a kulturní antropologie na FHS UK, kurátorka a vedoucí Centra pro dokumentaci populární hudby a nových médií v Českém muzeu hudby, autorka CD *Zapomenutý hlas: Kantor Ladislav Moše Blum*).

■ 1. dubna: *Hudební procházka synagogami Bostonu* (Veronika Seidlová).

Přednášky se konají vždy ve středu od 18.30 na Židovské obci Praha, Maiselova 18, Praha 1, sál ve 3. patře. Vstup: 30 Kč na celou sérii přednášek, 15 Kč jednotlivá přednáška.

Další informace o programu *Různé chutě judaismu* na e-mailové adrese: vzdělavani2006@volny.cz nebo na telefonu 724 027 929. kw

PŘÍSPĚVEK NA ČESKÝ LES

■ Česká pobočka KKL-JNF – Židovského národního fondu velmi děkuje členům Židovské obce Brno, že během svátku Tu bišvat vybrali na stromky pro Český les částku přes 5000 korun. Jsou zářným příkladem pro ostatní obce. Zároveň bych chtěla poděkovat všem, co si koupili knihu *Tanky proti tankům* – výtěžek z této publikace bude též poslán do Izraele na rozšíření našeho Českého lesa. Knihy máme ještě v kanceláři, pište: zosa@mail.cz, volejte: 602 703 653.

Zoša Vyoralová

VÝZVY, ZPRÁVY

INZERCE

POMOZTE IZRAELI

■ Sochnut zve všechny příznivce dobrovolnické práce v rámci programu SAR-El do Izraele, a to v době **od 27. 4. do 18. 5.** Podmínkou je dobrý zdravotní stav. Veškeré informace na e-mailu: zosa@email.cz. zv

DĚTI MAISLOVKY

■ Oznamujeme, že ve dnech **21. května až 24. května** se v pražské židovské obci koná další setkání „dětí Maislovky“, tedy těch, kdo na obec docházeli na přednášky a kulturní pořady koncem 60. let. ve

LETNÍ TÁBOR 2009

■ Středisko sociálních služeb ŽO v Praze pořádá letní tábor 2009 pro děti z ČR od 5 do 12 let. Program: židovské zvyky a tradice, košer stravování. Termín: **16.–28. 8.** 2009. Místo konání: kraj trampských osad, u řeky, budova a chaty. Cena: 2600 Kč za dítě. Zodpovědný koordinátor tábora Mgr. Vlasta Rut Sidonová. Informace a formulář přihlášky získáte v našem středisku na ŽO v Praze, tel. 224 800 828, sidonova@kehilaprag.cz. Upozorňujeme, že máme omezený počet účastníků, s přihlášením proto neotálejte. rs

UBYTOVÁNÍ V BESKYDECH

■ Židovská obec v Ostravě nabízí možnost rekreace zimní i letní ve svém penzionu Florian Ostravice v Beskydech. Veškeré informace získáte na www.penzion-florian.cz.

Jiřina Garajová, ŽO Ostrava

INZERCE

■ Členka ŽOP (63 let) hledá dlouhodobou práci spojenou s ubytováním. Nabízí pomoc v domácnosti, případně i péči o seniora. Jazyková znalost – ruština, čeština. V případě nabídky se obraťte na tel. č. 776 792 230.

VÝZVA

■ Hledám někoho, kdo zná nebo znal Editu Mahrerovou, roz. 1929, která bydlela ve Vězeňské 9 v Praze 1. Přijela v prosinci 1941 do Terezína, kde byla také osvobozena.

Kontakt: Anna Hajková, e-mail: hajkova@terezinstudies.cz; Institut Tereziánské iniciativy, Jáchymova 3, 110 00 Praha 1.

KONCERT ČESKÉ A IZRAELSKÉ HUDBY

■ Studio N Hudební fakulty Akademie múzických umění v Praze a Velvyslanectví Státu

Izrael si vás dovoluji pozvat na koncert české a izraelské hudby, který se koná ve středu **11. března** v 19.30 v sále Martinů Lichtenštejnského paláce, Malostranské náměstí 13, Praha 1. Program obsahuje díla Milana Slavického, J. Duška, I. Loudové, J. Leefa, A. Goldschmidta a B. Olivero. Účinkují: Taras trio, M. Hanuš – varhany, I. Venyš – klavír, A. Veverková – housle, D. Hošková a J. Žďánský – violoncello, J. Dušek – klavír.

Vstupenky v ceně 60 Kč, studenti a důchodci 50 % sleva v prodejně Via Musica (budova Lichtenštejnského paláce).

Izraelská skladatelka Betty Olivero se koncertu osobně zúčastní. Tentýž den, tj. 11. března, od 17.00 bude mít autorka prezentaci své tvorby v rámci programu Studia N na Hudební fakultě AMU, Malostranské náměstí 13, Praha 1 (2. patro, posluchárna č. 2057).

AVIŠAJ COHEN SE VRACÍ

■ V rámci hudební série Jazz Meets World se **15. března** od 19.30 vrátí do pražského Paláce Akropolis proslulý izraelský kontrabasista a skladatel **Avišaj Cohen**.

S ním vystoupí další vynikající spoluhráči z Izraele: Karen Malka – zpěv, Šaj Maestro – piano, klávesy, Amos Hoffman – oud a Itamar Doari – perkuse. Více informací na www.pjmusic.cz.

A. B. JEHOŠUA V PRAZE

■ Velvyslanectví Státu Izrael a Společnost Franze Kafky si vás dovoluji pozvat na literární pořad **Avraham B. Jehošua**. Setkání a diskusí s předním izraelským spisovatelem moderuje PhDr. Miloš Pojar. Po skončení pořadu proběhne autogramiáda. Tlumočení do češtiny zajištěno.

Setkání se koná ve čtvrtek **19. března** v 18 hodin, sál Společnosti Franze Kafky, Široká 14, Praha 1.

EISNER NA STRAHOVĚ

■ Ke 120. výročí narození překladatele, esejisty a básníka Pavla Eisnera připravili E. a Z. Brikciusovi v Památníku národního písemnictví **23. 3.** (18.00) literární večer pod názvem *Pan Eisner má třídu rád*. Účast přislíbili J. Čermák, K. Kraus, M. Pojar, M. Duschek (Viedeň), A. Bláhová, J. Macháček, J. Vodňanský, F. Borecký aj. zb

KONCERT V JERUZALÉMSKÉ SYNAGOZE

■ Středisko volného času Opava, Statutární město Opava, Velvyslanectví Státu Izrael, Židovská obec v Praze vás srdečně zvou na koncert do Jeruzalémské synagogy na Novém Městě (Jeruzalémská ulice, Praha 1), který se koná dne **31. března** od 18 hodin.

Účinkují dětské pěvecké sbory: Domino (Opava), Pueri gaudentes (Praha) a Širan (Izrael).

Vstupné 80 Kč, prodej vstupenek před koncertem.

ŽNO BRATISLAVA

V **marci** oslavujú svoje jubileá: pani Eva Belanová – 86 rokov; pán MUDr. Peter Bogner – 70 rokov; pán Juraj Danciger – 60 rokov; pán Frídrieh Feldmár – 77 rokov; pani MUDr. Jana Freyová – 56 rokov; pán František Gál – 61 rokov; pani Zuzana Herzková – 82 rokov; pani Ružena Holanová – 90 rokov; pani Terezia Chorvátová – 87 rokov; pani Renáta Ivanová – 59 rokov; pán Martin Javor – 63 rokov; pán Jozef Klein – 67 rokov; pán Juraj Kukura – 62 rokov; pani RNDr. Anna Majerová – 82 rokov; pani Karin Minačová – 51 rokov; pán Jozef Novan – 71 rokov; pán RNDr. Jozef Pevný – 74 rokov; pani Helena Polaková – 91 rokov; pán Ing. Tomáš Redlich – 74 rokov; pán Ondrej Reichard – 90 rokov; pán PhDr. Peter Salner – 58 rokov; pán Peter Schlesinger – 70 rokov; pani Lucia Sivákova – 81 rokov; pani Pavla Edit Steinerová – 82 rokov; pani Alžbeta Steinitzová – 80 rokov; pani Marta Svatková – 92 rokov; pani MUDr. Anna Severová 70 rokov; pani Herta Tkadlečková – 78 rokov; pán Valerian Trabalka – 67 rokov; pán PhDr. Juraj Vereš – 77 rokov; pani Renáta Veslárová – 76 rokov, a pán Ing. Peter Werner – 61 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO BRNO

V **březnu** oslavujú narodeniny naši členové: pan Michael Samuel Blaško, nar. 24.3. – 16 let; pani Dagmar Borkovcová, nar. 30.3. – 53 let; pani Anna Filkkuková, nar. 21.3. – 24 let; pani Tatána Filkkuková, nar. 13.3. – 63 let; pani Ella Franklová, nar. 13.3. – 87 let; pan Karel Lenda, nar. 25.3. – 61 let; pan Petr Mayer, nar. 31.3. – 62 let; pani Jana Nejezchlebová, nar. 12.3. – 62; pan Boris Barak Selinger, nar. 1.3. – 53 let; pan Josef Sinajský, nar. 18.3. – 58 let; pani Anežka Sofferová, nar. 15.3. – 86 let; pan Tomáš Tieber, nar. 22.3. – 67 let, a pani Otilie Weidhaasová, nar. 6.3. – 94 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO DĚČÍN

V **březnu** oslavujú tito naši členové: pan Robert Poskočil, nar. 2.3. – 43 let; pani Helena Medová, nar. 3.3. – 67 let; pani Eva Vopatová, nar. 6.3. – 23 let; pan Vladimír Poskočil, nar. 14.3. – 77 let; pani Ota Vlčková, nar. 14.3. – 56 let; pani Kateřina Mastná, nar. 16.3. – 28 let; pani Helena Mráčková, nar. 20.3. – 35 let; pan Fedor Gál, nar. 20.3. – 64 let; pan Jiří Pavel, nar. 24.3. – 83 let, a pan Milan Walter, nar. 28.3. – 36 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO KARLOVY VARY

V **březnu** oslaví své narodeniny: pani Alžběta Vilkkovičová, nar. 2.3. – 95 let; pan Pavel Rubín, nar. 16.3. – 61 let, a pani Jarmi-

**ZPRÁVY
Z OBCÍ**

la Weinbergerová, nar. 21.3. – 86 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO KOŠICE

Srdečne blahoželáme **marcovým** jubilan-
tom: pán Mikuláš Spiegel, nar. 9.3. – 89 rokov; pán Tibor Klima, nar. 18.3. – 87 rokov; pani Katarína Kolárová, nar. 4.3. – 86 rokov; pani Helena Martineková, nar. 9.3. – 84 rokov; pán MUDr. Alexander Breiner, nar. 14.3. – 79 rokov; pani Erika Jesenská, nar. 19.3. – 78 rokov, a pani Viera Dobrová, nar. 27.3. – 72 rokov. Milým oslávencom prajeme hlavne pevné zdravie! *Ad mea veesrim šana!*

ŽO LIBEREC

V **březnu** slaví narodeniny: pan Robert Poláček, nar. 21.3. – 95 let, a pan Egon Wiener, nar. 27.3. – 62 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OLOMOUC

V **březnu** oslaví životní jubilea naši členové: pan Ludvík Cvrkal, nar. 20.3. – 42 rokú; pani Iveta Forejťová, nar. 8.3. – 36 rokú; pani Ingeborg Olochová, nar. 25.3. – 73 rokú; pan Petr Papoušek, nar. 21.3. – 32 rokú; pani Olga Poláková, nar. 12.3. – 44 rokú; pan Pavel Repper, nar. 28.3. – 77 rokú, a pani Ludmila Unzeitigová, nar. 14.3. – 54 rokú. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OSTRAVA

V **březnu** slaví narodeniny tito naši členové: pani Maja Chlopčíková, nar. 9.3. – 74 let; pan Ing. Radovan Lasák, nar. 29.3. – 38 let; pani Hana Olívková, nar. 19.3. – 70 let, a pan Rudolf Voznica, nar. 23.3. – 53 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PLZEŇ

V **březnu** oslaví narodeniny tito naši členové: pani Eva Termerová, nar. 12.3. – 73 let; pani Arnoštka Reichmannová, nar. 30.3. – 72 let; pan Ing. Petr Weber, nar. 1.3. – 67 let; pani Jana Kašáková, nar. 5.3. – 47 let, a pani Monika Kovářová, nar. 24.3. – 44 let. Všem jubilantům přejeme hodně zdraví, štěstí a osobní spokojenosti. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PRAHA

V **březnu** oslavujú narodeniny tito členové: pani Hilda Arnsteinová, nar. 25.3. – 98 let; pan Petr Erben, nar. 20.3. – 88 let; pani Ingeborg Gregorová, nar. 3.3. – 82 let; pani Antonie Heřmanová, nar. 19.3. – 93 let; pani Anna Hyndráková, nar. 25.3. – 81 let; pani Veronika Klimánková, nar. 17.3. – 83 let; pani Edita Kmínková, nar. 26.3. – 91 let; pan Miloš Kocman, nar. 17.3. – 87 let; pani Gréta Koutná, nar. 22.3. – 88 let; pani Anna Lorencová, nar. 13.3. – 82 let; pan Rudolf Palivec, nar. 28.3. – 81 let; pani Věra Saudková, nar. 27.3. – 88 let; pani Věra Steinerová, nar. 18.3. – 87 let; pani Eva Vergeneirová, nar. 14.3. – 86 let a pani Marta Josefa Vohryzková, nar. 18.3. – 88 let. Zpětně přejeme vše nejlepší pani Věře Schimmerlingové, nar. 26.1. – 84 let. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí:

Dne 19. 10. 2008 zemřela pani Milada Froňková ve věku 85 let. Dne 28. 1. 2009 zemřela pani Věra Krulišová ve věku 94 let. Dne 29. 1. zemřel pan Ladislav Fried ve věku 88 let. Pohřeb se konal dne 30. 1. na Novém židovském hřbitově v Praze 3. Dne 6. 2. zemřela pani Šárka Kuželková ve věku 88 let. Dne 12. 2. zemřela pani Hana Panýrková ve věku 84 let. Dne 15. 2. zemřel pan Ervín Kögel ve věku 90 let. *Zichrona livracha!*

ŽNO PREŠOV

V **marci** oslaví jubileum členka našej komunity pani Judita Schvalbová, nar. 22.3. – 73 rokov. Prajeme jej veľa zdravia. *Ad mea veesrim šana!*

S žiaľom oznamujeme, že po dlhej a ťažkej chorobe zomrel 1. 2. 2009 predseda Židovskej náboženskej obce v Prešove pán Ing. Juraj Šiovič. Spomienka na neho bude zachovaná v našich srdciach. Jeho rodine vyjadrujeme hlbokú a úprimnú sústrasť. Pohrebné obrady vykonal košický rabín pán Josi Steiner na neologickom židovskom cintoríne v Prešove. *Zichrona livracha.*

ŽO TEPLICE

V **březnu** oslaví narodeniny tito naši členové: pan Tomáš Kredl, nar. 11.3. – 27 let; pani Ljuba Římanová, nar. 7.3. – 83 let; pani Drahomíra Kiriláková, nar. 8.3. – 51 let; pani Hedvika Maxová, nar. 20.3. – 68 let; pani Vendulka Látalová, nar. 7.3. – 37 let, a pani Věra Veselá, nar. 7.3. – 61 let. *Ad mea veesrim šana!* Přeje celá teplotická obec.

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **březnu** oslavujú své narodeniny pani Monika Danielová a pani Anna Ťupková. Židovská obec jim přeje do dalších let hodně zdraví a spokojenosti.

Se zármutkem oznamujeme, že zemřeli pani Zdeňka Hellerová ve věku 85 let a pan Bernard Bouša ve věku 57 let.

SPORY KOLEM BISKUPA

Argentina se chystá zasáhnout proti římskokatolickému biskupovi, který popírá rozměr holocaustu. Vláda rozhodla, že musí do deseti dnů opustit zemi, nebo bude vyhoštěn. Jedná se o biskupa Richarda Williamsona, ultratradicionalistu, který donedávna vedl seminář na předměstí Buenos Aires. V lednu prohlásil v interview pro švédskou televizi, že nevěří v existenci plynových komor a že podle něj za války zahynulo 300 000 Židů, a nikoli šest milionů. Židovský svět navíc pobouřil fakt, že zhruba ve stejnou dobu papež Benedikt zrušil exkomunikaci tohoto biskupa (a dalších tří tradicionalistických biskupů), kteří byli roku 1988 ordinováni bez svolení Vatikánu. Vatikán se bránil, že papež o názorech biskupa nevěděl. Williamson se papeži omluvil, nicméně svá vyjádření neodvolal. Německá Ústřední rada Židů přerušila veškeré kontakty s katolickou církví a kancléřka Angela Merkelová vyzvala papeže, aby učinil rázné prohlášení proti popírání holocaustu. Při schůzce s americkou židovskou delegací, vedenou newyorským rabínem Arthurem Schneierem, papež nazval šoa „zločinem proti lidskosti, který nesmí být nikdy zapomenut“, a potvrdil, že v květnu plánuje cestu do Izraele.

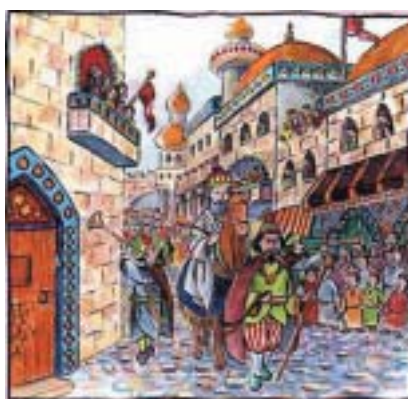
POMOC PO POŽÁRU

Australští Židé a Izrael se zapojili do pomoci lidem postiženým rozsáhlými požáry, které vypukly v únoru na jihovýchodě země. Během nich zahynulo přes 200 osob a 5000 lidí zůstalo bez přístřeší. Židovskou pomoc koordinuje skupina Jewish Aid Australia, která sbírá a distribuuje peníze, jídlo a základní potřeby pro lidi zasažené ohněm. Pomáhal i izraelský Magen David adom, jenž dodal humanitární pomoc místní pobožce Armády spásy, která ji distribuovala mezi lidi.

ARABOVÉ O HERZLOVI, ŽIDÉ O MUHAMMADOVI

Na návrh izraelského ministerstva školství vznikla komise, jejímž úkolem bylo vypracovat metodu, která by napomohla vzájemnému poznání a pochopení židovských a arabských žáků v zemi. Židé a izraelští Arabové by se od předškolního věku do 12 let měli učit o dějinách, kultuře a víře svých spoluobčanů – tedy židovské děti o Arabech a Arabové o Židech. Děti by se měly věnovat i jazyku, literatuře a zeměpisu svých protějšků. Kromě toho komise doporučuje zakládání smíšených židovsko-arabských škol, integraci arabských učitelů v židovských školách a vice versa.

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Mordehaj na koni. Ilustrace Megilat Ester, Španělsko.

ODPOVĚDNOST VLÁDY VE VICHY

Francouzský Nejvyšší soud uznal odpovědnost francouzské vlády za deportace Židů v období druhé světové války. Formuloval tak zatím nejzřetelněji odpovědnost za podíl francouzského státu na židovské genocidě. Během německé okupace Francie bylo do tranzitního tábora Drancy a odtud do táborů smrti deportováno 75 tisíc Židů (jak francouzských, tak těch, kdo v této zemi hledali útočiště). Po válce trvalo několik desetiletí, než vláda uznala jakoukoli roli, již při deportacích hráli přívrženci vichystického režimu. Současné prohlášení bylo vydáno v rámci soudního procesu, kdy dcera, jejíž otec zahynul za války, žádá od státu odškodnění. Soud sice řekl, že stát „je odpovědný za škody způsobené činy, které přímo nevyplývaly z příkazů okupantů, ale umožnily z Francie deportovat lidi, kteří byli obětí antisemitské perzekuce“, nicméně odškodnění odmítl. Prohlásil, že deportovaní (přežilo 2500 lidí) a jejich dědici již byli během uplynulých šedesáti let dostatečně odškodněni.

UZNÁNÍ PRO ŠKOLU V ODĚSE

Ukrajínští odborníci vyslovili uznání škole v ukrajinské Oděse, kterou založil World

ORT, jedna z největších nevládních organizací pro vzdělávání na světě, jejímž posláním je rozvoj židovského společenství prostřednictvím vzdělání a výchovy mladých Židů. Oděská škola poskytuje čtyřem stovkám studentů všeobecné a židovské vzdělání a specializuje se na hebrejštinu a informatiku.

PROPUŠTĚNÝ TERORISTA

Z vězení v Coloradu v USA byl propuštěn terorista, který patřil ke skupině Černé září, roku 1973 připravoval sérii bombových atentátů na tehdejší premiérku Goldu Meirovou, podílel se na přípravě dopisových bomb a výbuchu letadla, při němž roku 1974 zahynulo 88 lidí. Chalid al-Džawarí byl zatčen teprve roku 1991 v Římě, poté odsouzen na třicet let vězení, nyní byl propuštěn za dobré chování. Třiašedesátiletý terorista čeká na deportaci ze země, americké úřady však nesdělily, kam odjede.

JIDIŠ LITERATURA ON-LINE

Archiv obsahující přes deset tisíc prací jidiš literatury byl umístěn na internet a je zdarma přístupný pro četbu, ke stažení a tisku. Projektu zpřístupnit tři miliony textových stran se ujalo Yiddish Book Center a Internet Archive v San Francisku. On-line lze takto nalézt jidiš romány, povídky, poezii, drama a další texty, které vyšly v uplynulých 150 letech. „Jedná se o historický okamžik pro jidiš kulturu,“ prohlásil zakladatel a prezident Střediska jidiš knihy Aron Lansky. „Do 21. století jsme tak v úplnosti přenesli velkolepý záznam civilizace, kterou nacisté plánovali zničit.“

Literární archiv je umístěný na adrese yiddishbookcenter.org. **am**

רוש חודש
רוש חודש
ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, Telefon / fax 242 487 330, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Jiří Daniček, Alice Marxová, Tomáš Pěkný (šéfredaktor). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Mediaservis s.r.o., Zákaznické centrum Moravské nám. 12D, 659 51 Brno, tel.: 541 233 232; fax: 541 616 160, e-mail: zakaznickecentrum@mediaservis.cz, reklamace: 800 800 890. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 2. 3. 2009. **Cena 15 Kč (SR: 0,93 €)**